

grueles

Een uitgave van de Stichting **Grueles** | december 2013 | jaargang 33 | nr. 4

grueles

www.grueles.nl

grueles

Een uitgave van de Stichting **Grueles** | december 2013 | jaargang 33 | nr. 4

Bij de voor- en titelpagina: Rijksweg Grunsveld, onder in het dorp.

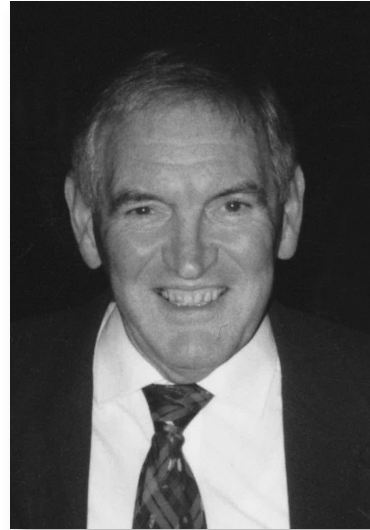

IN MEMORIAM

Afgelopen jaar heeft Grueles afscheid moeten nemen van twee medewerkers.
Wij herdenken hen met genegenheid en grote dankbaarheid.

Thérèse Segers (Pinckaers)
Verzamelde voor Grueles de publicaties over Gronsveld en Rijckholt voor ons archief.

Guus van Hooren
Was vele jaren gewaardeerd medewerker van de sectie Streekmuseum.

© Copyright Stichting Grueles - www.grueles.nl

Abonnementenadministratie: Brikkenoven 1, 6247 BG Gronsveld. Tel. 043 - 408 3288. *Secretariaat:* Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. Tel. 043 - 408 2880.

U kunt zich abonneren op ons tijdschrift door € 13,50 over te maken op IBAN NL47RABO0117515000 of IBAN NL61INGB0002535375 t.n.v. Stichting Grueles.

Losse nummers € 4,-.

VOORWOORD

Dat is nog een heel Karwei, om na een tijdje 'afwezigheid' weer in Action te komen. De schrijver van het voorwoord in het kermisnummer, Fons van de Weerd, schreef over talent. Hij heeft met zijn voorwoord laten zien dat hij over een behoorlijk schrijftalent beschikt. Voor mij, en waarschijnlijk ook voor u, mag hij vaker in de pen klimmen. En over de schrijver van de andere twee voorwoorden in deze jaargang, Piet van Caldenborgh, hoef ik eigenlijk niets te zeggen: hij heeft met dik twintig jaar 'voorwoorden' zijn sporen wel verdiend. Dank!

Om even op de openingszin terug te komen: een van de meest gestelde vragen van de afgelopen tijd in onze dorpen was ongetwijfeld: 'Bis tich al dao gewès?' Niemand keek je raar aan, het antwoord kwam automatisch, iedereen wist meteen waar je het over had: de blokken-doos op de hoek Oosterbroekweg-Köbbesweg. Een waar architectonisch hoogstandje, ik verheug me nu al op het hotel dat ernaast komt. Ahum... Prima voor de werkgelegenheid, jammer voor het landschap. Maar, elk nadeel 'hep' z'n voordeel: als de vogel over drie jaar 'aon de Sjtäosie' valt, en je mocht het vanwege enig overmatig alcoholgebruik niet tot thuis redden, dan kun je met je 'stuk in je portretten' altijd nog in het hotel gaan liggen.

En dan lijkt het spook dat Gronsveld maar blijft achtervolgen toch weer te verschijnen: de Wietboulevard 'aon Köbbes' is wederom in beeld bij de dames en heren politici. De sectie Dorp &

Milieu volgt de ontwikkelingen nauwlettend. Gronsveld (ik vind dat het nog steeds om Gronsveld gaat, ook al beweren de gemeenteborden iets anders) ondergaat dus nogal wat infrastructurele veranderingen. Inmiddels is immers ook aan de bouw van de nieuwe school begonnen. Men gaat voortvarend te werk en men lijkt het advies van onze premier om uit de recessie te komen op te volgen: "Koop gewoon die grote graafmachine, durf eens te investeren!"

Heel iets anders nu: Grueles heeft in september een gulle gift mogen ontvangen. Gijs Geskes, abonnee op ons periodiek, vierde zijn 25-jarig dienstjubileum aan het AZM en mocht een bedrag van 340 euro aan een goed doel doneren. Gijs vond stichting Grueles dat goede doel en wij vinden dat natuurlijk met hem. We zijn hem dan ook zeer erkentelijk dat hij vrijwel meteen aan Grueles dacht. Zijn schenking is meer dan welkom! Hartelijk dank, Gijs.

Hulde aan de drumband van onze Koninklijke Harmonie: hij (jawel, 'drumband' is een mannelijk woord) behaalde op zondag 10 november tijdens het concours van de Limburgse Bond van Tamboerkorpsen in Nederweert een Eerste Prijs met promotie en lof der Jury in de 3e klasse. Als klap op de vuurpijl mag de drumband zich Limburgs Kampioen noemen, aangezien het hoogste aantal punten in de afdeling werd behaald.

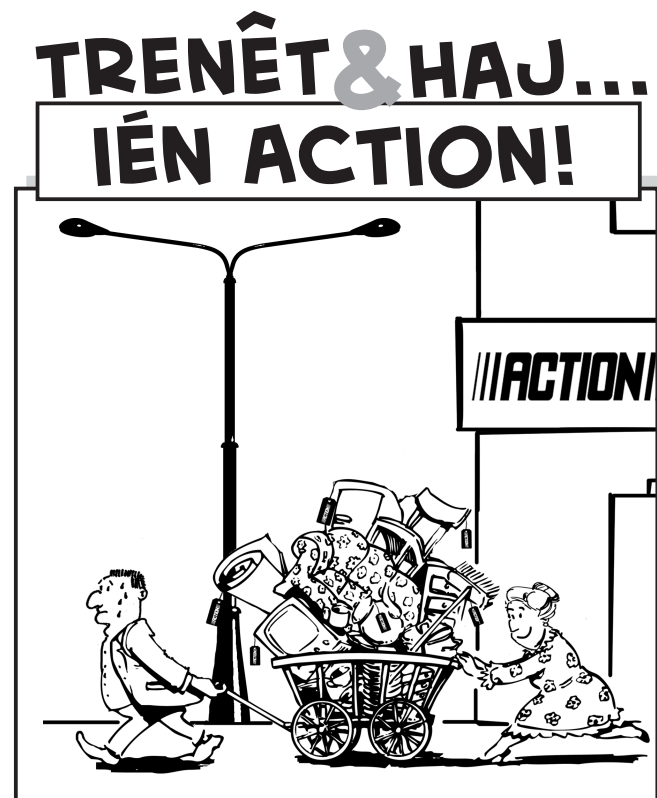
De drumband stak met 91,48 punten met kop en schouders boven de concurrentie uit. Proficiat!

Het jaar is bijna ten einde. Wellicht beleven we een subtropische Kerst, je weet het maar nooit met al die klimaatveranderingen. Ik heb het al eerder voorspeld: september en oktober gaan juli en augustus vervangen als zomermaanden. Het klimaat is op hol geslagen. Dat ik het gezegd en geschreven heb...

In deze Gruelles leest u weer over de rariteiten in onze natuur. Veel inzendingen komen van lezers: merci (en houd ook in de toekomst oren en ogen geopend voor al het moois dat ons omringt). En we zijn nog steeds actief op het internet: bezoek onze site, volg ons op Twitter, of Like ons op Facebook.

Ik wens u fijne kerstdagen en alle goeds voor 2014.

Maarten Heijnen

DIALECT

Dao...

Dao zoûw ich soms wêlle zién
 dao ês rös en vrèj
 dao ês geng pyng.

Dao,
 ês 'n plaots ién 'ne bos. De bûim, geklejd ién
 kledsjes vaan apreelgreun, témpere 't leech
 vaan de zon.

Dao,
 gaon ich zitte, gesjteund ién m'ne rök
 doer 'nen iewenawwe boüm. 'ne Boüm dè al
 zoevèul lûi gesjteund hèt. 'ne Boüm dè zjwyg
 ömdat 'r wêt ...

Dao,
 laot ich mich neerzakke op zach mos, begreujd
 mêt klejn witte blömkes en verwerp doer de
 zon. e Vèrend kösse dat dich opnump wie 'ne
 werme sjoet.

Dao,
 laot ich m'n veuj bémele ién 't fris, klaor wäoter
 vaan e kabbelend rivierke.

Dao,
 sjnoûf ich de krûiigge ruük op vaan
 aofgevalle bläojer, vertèrd tot voedsel vuur de
 oontlukende neteur. Ich sjnoûf de ruük vaan
 bleujend daslook op, vaan mèijblömkes en de
 gèl bosanemoon.

Dè lich bedwelmende ruük los oonröstige en
 bang gedéchte op.

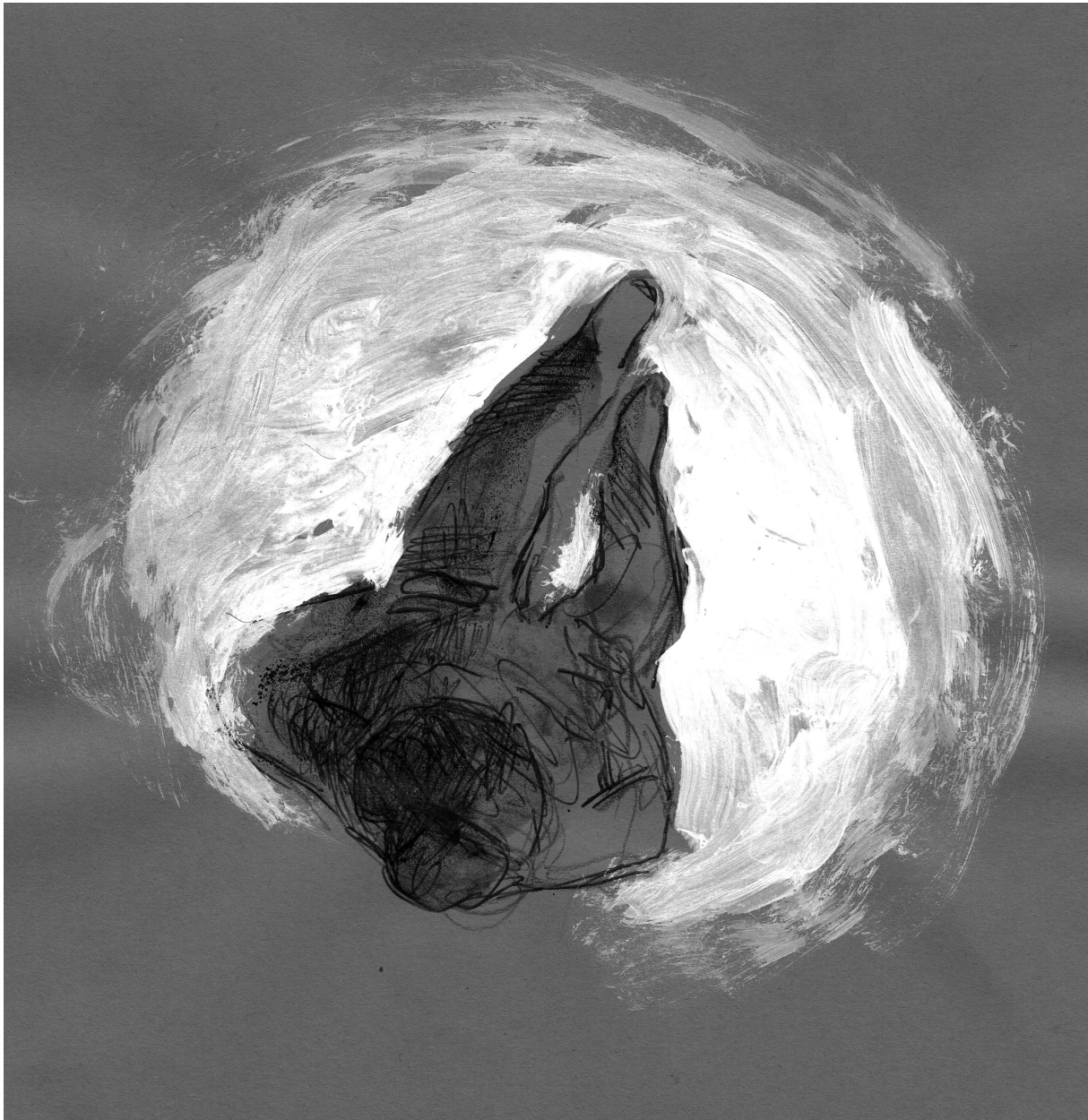
Dao,
 ês öuch de sjtelte vaan ritselende bosbieskes,
 e kräökend tekske, dröppelend wäoter uürges
 oonder de groond. 'n Sjtelte oevaen ich wèit
 dat dy noets doerbroëke zal wërde doer
 modern, hels kebaal.

Dao,
 ês de rös vaan bevryding.

Dao,
 ês de êrdse pyng öm.

Ich been neet bang
 vuur d'n däog
 dat ich dao ebaon maog.

Maria Schouteten-Scheres
Tekening: Hans Mulder

Rariteiten 2013

De trouwe lezer van ons periodiek weet inmiddels dat we aan het eind van elk jaar een bloemlezing van een aantal in onze natuur waargenomen wetenswaardigheden de revue laten passeren. En u weet als geen ander dat wanneer in Gronsveld iets twee achtereenvolgende jaren plaatsvindt er sprake is van een traditie. En deze rubriek kan alleen maar tot stand komen dankzij al die trouwe lezers die ons in steeds grotere aantallen weten te vinden. Ze delen hun waarnemingen met ons en bezorgen ons zodoende ook een beter beeld van de natuurlijke rijkdom om ons heen. Ze weten ons steeds vaker te vinden met vragen. In het beantwoorden daarvan zien we een taak voor ons weggelegd. Blijf ons vooral bestoken met al uw vragen en waarnemingen en mogelijk vindt u ze later terug in deze rubriek of op onze website www.grueles.nl/waarnemingen

Kraanvogels

2013 begon al meteen voorspoedig. Eind januari trokken de laatste kraanvogels zuidwaarts en nauwelijks drie weken later kwamen de eerste exemplaren alweer in noordelijke richting overvliegen. Waar een zachte winter al toe kan leiden. Vogels kunnen daar prima op anticiperen en weten zo een energievretende vlucht naar Zuid-Europa of zelfs Afrika te vermijden. De kraanvogeltrek in noordelijke

richting vertoonde een ongekende piek op 4 maart. Tijdens een wandeling van het plateau van Margraten naar Gronsveld telde Hub. Reumers 'n slordige 3000 exemplaren. De ene informatie was nog niet voorbij of de andere diende zich al weer aan. Het regionale en zelfs landelijke nieuws heeft er die avond aandacht aan besteed. In totaal zijn die dag door Limburgse vogelaars meer dan 513.000 exemplaren geteld. Na het schrappen van de onvermijdbare dubbeltellingen resteert nog altijd het respectabele aantal van 27.934. 4 Maart was een van de laatste dagen met westenwind. Enkele dagen later draaide de wind in oostelijke richting en zorgde vervolgens voor een historisch koud en droog voorjaar. De kraanvogels hadden nog net van de gunstige westenwind weten te profiteren.

Boomkruipers

Profiteren van de omstandigheden, dat is wat in de natuur telt. Het is vaak een kwestie van overleven of het loodje leggen. Zo zijn er veel diersoorten die in de winter elkaars gezelschap opzoeken om als groep beter de omgeving in de gaten kunnen houden. Ben je een prooidier, dan ligt het gevaar immers altijd op de loer. Ook zoeken ze elkaar op om gezamenlijk de nacht door te brengen en zo beter bestand te zijn tegen kou, regen en wind. Vaak prima verstoppt maar soms verraden ze hun aanwezigheid toch, bijvoorbeeld door poepresten. Want eenmaal een geschikte slaapplek gevonden,

dan maken ze daar weken achter elkaar gebruik van. Denk hierbij aan ransuilen, kauwtjes en kokmeeuwen. Maar er zijn ook vogelsoorten die nog een stapje verder gaan. Staartmezen en boomkruipers bijvoorbeeld, die slapen zo dicht tegen elkaar aan dat ze als het ware een pluche bol vormen en zo van elkaars warmte weten te profiteren. Bij Theo van de Weert aan de Brikkenoven, onder het dakoverstek boven de voordeur, heeft verschillende weken achter elkaar een groepje boomkruipers geslapen. Het hoogst getelde aantal was 5. De boomkruiper is een broedvogel van bossen, hoogstamboomgaarden en parken en is tevens een standvogel. Maar als de winterse omstandigheden in de woonwijk beter zijn, dan wil de boomkruiper daarvoor graag zijn territorium verlaten.

10 januari 2013, boomkruipers.
Foto: Sander van de Weert.

Ijsvogel

Beschikt u over een tuinvijver met kleine visjes, liefst stekelbaarsjes en ligt die vijver in een beetje natuurlijke omgeving met een vrije aanvliegroute? Kleine kans dat u dan in de wintermaanden bezoek krijgt van de ijsvogel. Kleine kans, want er zijn nu eenmaal niet zo veel ijsvogels. De vijver moet bovendien ijsvrij zijn. Tegen ijzige omstandigheden is de ijsvogel niet of nauwelijks bestand. Hij doet zijn naam dus geen eer aan. Willy van Baal beschikt over zo'n ideale vijver en had vorige winter meerdere keren het genoegen deze prachtige vogel vanuit zijn woonkamer te kunnen observeren. Enkele keren zat de ijsvogel zelfs geduldig te poseren waarvan dankbaar gebruik werd gemaakt, getuige deze unieke foto.

1 februari 2013, ijsvogel.
Foto: Willy van Baal.

Natuur

Groene specht

Gedurende winterse omstandigheden de vertrouwde biotoop verlaten en de relatieve bescherming van de bebouwing opzoeken, is niet geheel vrij van gevaar. Dat heeft een mannetje groene specht bij Bèr Houten aan de Rijksweg aan den lijve kunnen ondervinden. Biotoop en bebouwing gaan hier naadloos in elkaar over, maar toch maakte deze groene specht op ruwe wijze kennis met een keukenraam. Na de harde confrontatie lag de specht geheel dizzy op de grond. Nadat hij in een handdoek gewikkeld was om bij te komen van de schrik, koos hij na tien minuten de vrijheid. Deze groene specht kan het avontuur navertellen, maar er zijn legio raamslachtoffers die minder fortuinlijk zijn. Ze breken hun nek en zijn onmiddellijk dood of ze liggen gewond op de grond en zijn een gemakkelijke prooi voor de kat van de burens. Vaak zijn het dezelfde ramen waar vogels tegenaan vliegen. Het zal met het beeld van de omgeving te maken hebben dat in het raam weerspiegelt, waardoor vogels het idee hebben dat ze naar een andere natuurlijke omgeving vliegen met alle gevolgen van dien. Deze ongelukken zijn op een eenvoudige wijze te voorkomen, namelijk door het aanbrengen van een of meerdere raamstickers met het silhouet van een roofvogel. Omdat Grueles het belang hiervan inziet, zijn deze stickers tegen een geringe vergoeding bij sectie Natuur verkrijgbaar.

27 januari 2013, groene specht.

Foto: Bèr Houten.

Bosuïl

Over de bosuilen van het Europapark kunnen we zo stilaan ook al spreken van een traditie. De jaarlijks terugkomende vraag is niet of ze er weer gebroed hebben, maar wie het eerst de "uitgevlogen" jongen ziet. De jongen verlaten al vroeg het nest. Ze kunnen dan nog niet vliegen, ze verlaten al zwevend de nestboom om ergens in de buurt op de grond te landen. Ze kruipen dan naar de dichtstbijzijnde boom en klauteren met hun scherpe nagels langs de stam omhoog om hoog in die boom een schuilplaats te zoeken waar ze door de ouders de komende week of weken nog gevoerd kunnen worden. Soms maakt een jong de verkeerde keuze en klautert in een te lage struik met als gevolg dat

hij of zij zich nauwelijks kan verstoppen. Ricky van de Weerd was dit jaar de gelukkige. Tijdens haar gebruikelijke ochtendronde door het park viel haar oog op een pluizige bal "bosuil". Diezelfde dag werden nog twee jongen, hoog in de bomen, gezien alsmede een van de ouders die de jongen geen moment uit het oog verloor. Een dag later zaten de drie jongen, hoog in een andere boom, netjes op een rij naast elkaar.

22 maart 2013, bosuil in het Europapark.

Foto: Hub. Reumers.

Waargenomen door Ricky van de Weerd.

Tjiftjaf

De tjiftjaf is een klein olijfgroen vogeltje. Het komt algemeen voor in onze tuinen en is van huis uit een zomervogel, hoewel het tijdens het

winterseizoen steeds minder ver wegtrekt. Er zijn zelfs al beperkte aantallen die hier overwinteren. De tjiftjaf leidt een onopvallend bestaan, hoewel de roep (tjif tjaf) ons uren kan achtervolgen. De tjiftjaf leeft vooral in dicht struikgewas en hagen. En net als de mens, de hond of de kat kunnen ook vogels in het struikgewas wel eens een tekenbeet oplopen. Vaak valt zo'n teek vanzelf af wanneer ze voldoende bloed heeft opgezogen, maar wanneer een teek zich aan een klein vogeltje als de tjiftjaf vastklampt en bovendien ook nog op een plek gaat zitten waar de snavel niet bijkomt, dan kan het wel eens fatale gevolgen hebben. Voor de tjiftjaf, en in dit geval ook voor de teek. Want beide eindigden, de tjiftjaf dood en de teek nog levend, hermetisch ingepakt in een plastic zakje, in de "kliko".

6 juni 2013, Tjiftjaf met teek.

Foto: Hub. Reumers.

Natuur

Oprukkend zeldzaam wild

Met de regelmaat van de klok verschenen de laatste jaren artikelen in de krant over waarnemingen van zeldzame dieren zoals de lynx en de wolf. Het Belgische tv-programma Dieren in Nesten besteedt tot op de dag van vandaag in zijn maandelijkse uitzending met een extra rubriek aandacht aan dit fenomeen. Ecologen, natuurverenigingen en grondeigenaren willen die ontwikkelingen graag volgen om daar eventueel hun beheermaatregelen op af te stemmen. Alleen afgaan op enkele zichtwaarnemingen, die vaak ook nog in twijfel worden getrokken, is dan onvoldoende. Vandaar dat steeds meer gebruik gemaakt wordt van zogenaamde cameravallen. Inmiddels zijn in de zuidelijkste bossen van Zuid-Limburg en de aangrenzende bossen in België en Duitsland al meer dan 300 cameravallen geplaatst. Er is ook een aantal camera's in het Savelsbos geplaatst. Waar precies, dat houdt men liever geheim. Onderstaande foto is dit voorjaar genomen, ergens in het Savelsbos. Al die cameravallen hebben dit jaar al tot opmerkelijke resultaten geleid. Van de boomarter, wilde kat en lynx heeft men door middel van camerabeelden onomstotelijk kunnen bewijzen dat ze na een afwezigheid van heel vele jaren weer tot onze fauna behoren. In welk bos of bossen deze zeldzaamheden zijn gefilmd wordt (nog) niet bekend gemaakt. Dat het wild zwijn al niet meer tot het zeldzame wild wordt gerekend is opmerkelijk. Binnen een tijdsbestek van 10 jaar

is het wild zwijn in het Savelsbos volledig ingeburgerd, maar het dier te zien krijgen, dat is een ander verhaal. Daar komt een flinke portie geluk bij kijken. Dat geluk had Bertel Dassen (de partner van Mandy Mannens) half maart dit jaar bij de 'Veer Sjtejn'. Drie overstekende wilde zwijnen! Geluk heb je ook als je nog eens een hermelijn ziet. Dat hadden afgelopen winter zowel Theo Plönis aan de Voerenweg als Piet Huveners in de 'hoésweij'. In beide gevallen in winterkleed, geheel wit met het zwarte staartpuntje.

Klavervreter

Op 29 juni zag Hub. Reumers tijdens een telronde voor de nieuwe atlas van Nederlandse broedvogels, op Sint-Amandus in het grasland nabij het pompstation van WML,

een opmerkelijke plant. Nooit eerder gezien. Niet vreemd, want de klavervreter (*Orobancha minor*) is zeldzaam, staat op de Rode Lijst van bedreigde soorten en gaat nog steeds in aantal sterk achteruit. Het is een parasitaire plant en ze behoort tot de bremraapfamilie. De klavervreter is tweeslachtig en parasiteert vooral op klaver en andere soorten vlinderbloemigen.

29 juni 2013. Klavervreter op Sint-Amandus.
foto: Hub. Reumers.

Nachtvinders - Meriansborstel

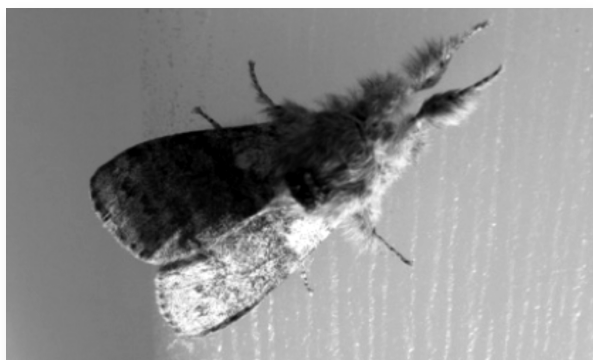
Zoals de naam al aangeeft vliegen de meeste nachtvinders 's nachts. Vooral op warme zomeravonden bij buitenlantaarns en felverlichte ramen kunnen we deze vlinders aantreffen. Opvallend is dan ook dat de waarnemingen die wij ontvingen overdag plaatsvonden. Vermoedelijk zijn deze vlinders niet overdag actief geweest, maar hebben ze een verkeerde plek gekozen om de dag door te brengen.

De waarnemingen van de meriansborstel zijn van Guido Wolfs en Ine Coumans-Olislagers. We hebben al eens eerder waarnemingen van de meriansborstel mogen ontvangen, met foto's overigens, maar het betrof steeds een afbeelding van de rups. Zowel van Guido als van Ine kregen wij nu ook foto's aangeleverd van de vlinder. Ze wisten toen nog niet om welke soort het ging maar door die foto's werd duidelijk dat het om de meriansborstel ging. Deze nachtvlinder, witachtig grijs van kleur met oranjebruin geveerde antennes, komt vooral voor op eik en beuk. Typisch zijn de in ruststand naar voren gestrekte voorpoten. Op de foto is dit duidelijk te zien. Deze nachtvlinder is vernoemd naar de vlinder- en insectenschilderes Maria Sibylla Merian (1647 – 1717). Enkele weken later zag Ina van de Weerd op het fietspad bij tuincentrum De Graaff een lichtgroene borstelige rups kruipen met een rood borsteltje op de achterkant. Nader onderzoek gaf aan dat dit de rups van de genoemde meriansborstel was.

Als deze rups zich bedreigd voelt, rolt zij zich op

Natuur

waardoor de zwarte inkepingen tussen de segmenten zichtbaar worden. Hierdoor lijkt het voor zijn natuurlijke vijand niet meer zo'n lekker hapje.

19 mei 2013, Meriansborstel.
Foto: Ine Coumans-Olislagers.

Vlierspanner

Een andere nachtvlinder werd door Sjef Caris gefotografeerd bij de pinautomaat in Gronsveld. Het betrof de vlierspanner of vliervlinder, die we op diverse struiken kunnen aantreffen, maar zijn voorkeur gaat uit naar de vlier en de klimop. Zoals zijn naam al aangeeft, behoort hij tot de groep van de spanners. Deze naam danken zij aan de manier van voortbewegen. De spanrups heeft geen buikpoten en kruipt vooruit door zich beurtelings te strekken en daarna het lichaam lusvormig te krommen, vandaar dat zij ook wel landmeters worden genoemd. De vlinder is licht citroengeel van kleur, maar wordt in de loop

van zijn leven steeds witter. Opvallend is het puntig staartje aan de achtervleugel, waarop twee bruine stippen staan. Ook de dwarslijnen op voor- en achtervleugels, een van de typische kenmerken van deze soort, zijn duidelijk te zien.

6 juli 2013, Vlierspanner.
Foto's: Sjef Caris.

Spinnen

Spinnen zijn dit najaar regelmatig in het nieuws geweest. Dankzij de warme zomer en dito najaar waren ze massaal aanwezig en we kunnen ons allemaal nog wel de beelden herinneren van grasvelden, heggen en struiken, geheel bedekt met spinnenwebben, zichtbaar gemaakt door dauw of ochtendnevel.

Jo Lemmerling uit de Prins-Willem Alexanderstraat heeft die spinnen eens aandachtig bekeken en meldde twee niet alledaagse soorten die we u niet willen onthouden.

Gevlekt raspspinnetje

Over dit spinnetje is nauwelijks informatie te vinden. Het leeft in laag struikgewas of in graslanden. Het is het hele jaar waar te nemen en behoort tot de familie van de kogelspinnen.

13 augustus 2013, gevlekt raspspinnetje (*Crustilina Guttata*) Foto: Sjef Caris.

De status is: kwetsbaar Tot deze familie behoort ook de zwarte weduwe. Van de zwarte weduwe is bekend dat ze meteen na de bevruchting het mannetje probeert te doden om zijn lichaams-sappen als voedsel op te zuigen. Het gif van de zwarte weduwe is zeer krachtig. Over het gif van het gevlekt raspspinnetje is niets bekend. Wel is bekend dat ook dit kogelspinnetje zeer agressief is en prooien aanvalt die veel groter zijn.

Viervlekwielwebspin

Doet u tijdens de wintermaanden mee aan het gezelschapsspel Scrabble, onthoud dan dit woord. U kunt er veel punten mee verdienen. Allereerst met spin. Het is een spin die een web maakt en wordt dan ook wel webspin genoemd. Onder de webspinnen zijn weer

1 augustus 2013, viervlekwielwebspin (*Araneus Quadratus*).

Natuur

soorten die een wielvormig web maken, wat ze doet toebehoren aan de orde van de wielweb-spinners. Dat deze soort nog eens specifiek over 4 vlekken op de rug beschikt, maakt de verklaring van de naam compleet. Ze zijn gespecialiseerd in het vangen van sprinkhanen en om die reden vaak terug te vinden in graslanden.

Fijne feestdagen, blijf gezond van lijf en leden en blijf kijken naar al het moois in onze natuur.

Sectie Natuur

Paardenkastanjabomen ten dode opgeschreven?

Het was even schrikken toen ik de paardenkastanjeboom zag pal achter de biertent van de Klokke Roeland Parkfeesten in het Europapark in september. De boom was ziek en zwaar aangetast door verschillende schimmels. Ook was te zien dat er al eerder flinke takken afgebroken waren. Gelukkig waren de weersverwachtingen gunstig: geen onweer of zware windstoten. Ik was anders echt niet in de tent achter de tap gaan werken.

De paardenkastanjabomen (alle aesculus-soorten) worden sinds 2002 aangetast door een mysterieuze ziekte. Bomen krijgen bruine vlekken op de stam en "bloeden" donker vocht. De aantasting leidt tot baststerfte en bij ernstige

aantasting tot sterfte van de boom. De aantasting kan vrij plotselinge stambreuk en takbreuk tot gevolg hebben. In 2002 werden de eerste symptomen gezien en in 2004 waren veel kastanjes min of meer aangetast. De bloedingen bestaan uit stroperig, suikerrijk boomsap dat in contact met de buitenlucht oxideert en bruinzwart van kleur wordt.

Inmiddels is er veel onderzoek gedaan naar de ziekte en in 2006 is definitief vastgesteld dat een bacterie de primaire oorzaak is van de kastanje-bloedingsziekte. Hoe deze ziekte wordt overgedragen is nog niet bekend. Ook is nog niet bekend hoe het kan dat ogenschijnlijk gezonde bomen in een paar jaar tijd volledig kunnen aftakelen. Jongere bomen zijn gevoeliger voor de aantasting dan oudere bomen. Het is goed mogelijk dat de kastanje-mineermot een rol speelt in de aantasting. De larven van de mineermot tasten in de zomer de bladeren aan

waardoor het lijkt alsof de herfst al vroeg zijn intrede doet. Als bomen eenmaal aangetast zijn laat de bast op plaatsen los, waardoor de bomen gevoelig worden voor fatale schimmels zoals oesterzwam, fluweelpootje en goudvliesbuidelzwam. Dat was ook goed te zien aan de boom in het Europapark. De eetbare tamme kastanje (*Castanea*) heeft gelukkig geen last van de aandoening.

Op dit moment is er nog geen oplossing voor de problemen gevonden. Er wordt geëxperimenteerd met het verbeteren van de groeiomstandigheden en de voedingstoestand. Het ziet er echter nog niet veelbelovend uit. Verspreid over het hele land, is meer dan de helft van de bomen aangetast. Jaarlijks moet 10 tot 20% van de bomen gerooid worden. Het gaat dus wel erg hard. De boom in het park is inmiddels ook tot veilige stukken gezaagd.

Wat te doen? Helaas kan niet veel gedaan worden. Niet te veel snoeien en er op letten dat geen beschadigingen aan de bast komen en snoeigereedschappen ontsmetten na gebruik. In verband met de mineermot is het aan te bevelen het blad in de herfst tijdig te ruimen.

Piet Huveners

Donnée Op Heij

Hoe lang heb je in Gronsveld gewoond?

Ik ben op 24 mei 1974 geboren in het ziekenhuis van Maastricht en opgegroeid in 't Brook. In 1994 heb ik via een uitwisselingsproject aan de opleiding Ergotherapie een jaar in Gent (B) gewoond, en in 1996 ben ik naar Maastricht verhuisd. Dicht genoeg bij Gronsveld om lid te blijven van de harmonie en aan het

dorpsgebeuren deel te nemen. In 2002 ben ik verhuisd naar St. Gallen, in het oosten van Zwitserland.

Zijn er gelegenheden of momenten waarvoor je terug naar Gronsveld zou keren ?

De Groete Broonk! Tot nu toe is dit ook steeds gelukt. Ik kon een paar Zwitsers ervan overtuigen dat ze dit toch echt een keer moesten meemaken, en met goed resultaat: Mijn petekind Nils is 'sjöt'. Mijn partner Kurt wist niet wat hem te wachten stond, maar na de eerste schok kon hij het hele gebeuren zeer waarderen! "Voor een Zwitser zijn 3 dagen feest wel zwaar hoor", zegt hij. In Gronsveld zijn, betekent iedere keer weer een beetje "thuis" zijn. Ik word door zoveel mensen met open armen ontvangen, ook al kom ik niet zo vaak. Dat is toch wel heel bijzonder.

Wanneer en waarom heb je Gronsveld verlaten?

Voor mijn gevoel heb ik Gronsveld pas verlaten, toen ik naar Zwitserland verhuisde. Ik was nieuwsgierig en wilde weten hoe het is om 'ergens anders' te wonen en te werken. Ik kreeg een mooie kans op een baan in een kinderziekenhuis.

Wat doe je tegenwoordig?

Ik werk als ergotherapeut in een kinderziekenhuis en in mijn vrije tijd maak ik nog steeds muziek. Tegenwoordig niet meer in een harmonie maar in een Ierse band. Ook ben ik veel aan het fietsen. Vooral op de mountainbike, dat is hier prachtig. In de winter natuurlijk skiën en sleeën.

Maarten Heijnen

FOTO

± 1977. Voetbalclub 't Trefpunt.

Staan v.l.n.r.: Erik van Wersch, Fons Wetsels, Wiel Scheres, Fons Klinkenberg, Fons Spons, John Gorissen.

Knielend v.l.n.r.: Jan Aarts, Nico Doyen, Guy Prikken, Rens Doyen, Hub Bastin, Leo Custers.

11 november 2003. Sint Maarten.

Bovenste rij v.l.n.r. Theo van de Weert, Marion Hayen-van de Weert, Alex Gerrits, Claudia Hacquier-Jansen.

Onderste rij v.l.n.r. Ineke Roosen, Dianne Waber, Eline van Dort, Celine Huits en Guy Jaspars.

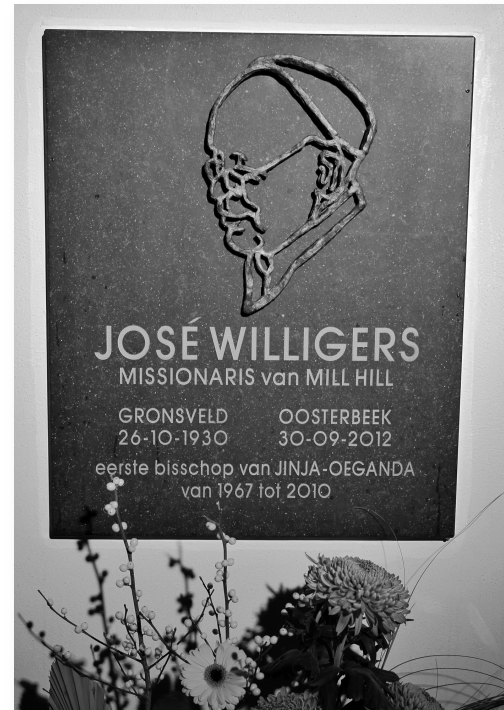
Foto

2013. Jan 'van de Sjiëd' (Jan Vaessens) toont zijn smeedkunsten aan het 'sjmisvuur'!

*1 november 2013.
Onthulling plaquette Mgr. Willigers.*

GEZIËN

De mooie 'ateröm' van ons vorige nummer behoort toe aan Judith Retra en Guy Prikken. Zij kochten deze oude woning, Rijksweg 230, in september 1980 van de familie Frederix. Judith en Guy trouwden voor de wet op 15 oktober 1980 en dit huwelijk werd voor de kerk in Heer bezegeld op 17 juli 1981. Zij zijn toen met een grote verbouwing begonnen, nou ja verbouwing, het gehele huis is eigenlijk tegen de vlakte gegaan. Diverse materialen werden hergebruikt zoals de oude veldbrand stenen. Vele hiervan zaten in de oude 'sjmis', die vroeger op de plaats van de huidige garage stond. Ook de stenen van de oude nissen waar de paarden stonden als ze werden beslagen, werden hergebruikt. Tijdens de werkzaamheden vonden ze een oud Duits geweer dat warempel ook nog geladen was. In een goede bui heeft Guy dit geweer aan een verzamelaar van Duitse wapens gegeven. Het huis was niet gefundeerd. Hier kwam men achter toen de voorgevel voorover ging hellen, dus deze werd ook

afgebroken en alle stenen zijn door Fie, de moeder van Guy en opa Zjang schoongemaakt. Er werd een fundering gestort en de gevel kwam op dezelfde plaats terug. Zonder de hulp van de vader van Judith en oom Lei Kluten, die het bouw- en timmerwerk deden, was deze enorme klus zeker niet geklaard. Hier zijn Judith en Guy hen nog altijd zeer dankbaar voor. Judith en Guy vertelden mij dat de familie Frederix hier generaties lang had gewoond, over de namen en datums werd getwijfeld. Door de diverse gesprekken die ik in de loop der jaren met mensen heb gevoerd, herinnerde ik me dat de moeder van Math Wolfs, Lies, ook Frederix heette. Toen ik aan Math vroeg of hij mij hier iets over kon vertellen verraste hij mij compleet. Over de familie van zijn moeder was door Jean Frederix een lijvig document gemaakt en dit document, een heel dikke klapper, kreeg ik van hem mee. Ik vond hierin alle namen en datums die ik zo graag wilde hebben. Het voormalige pand, thans Rijksweg 230, bleek uit een akte van 11 maart 1891 uit twee woningen te bestaan: "aan den Grooten weg 694 en 696". En de bewoners die hier toen woonden waren Mathijs Frederix en Anna Catharina Dassen. Waarschijnlijk is het huis van een nog oudere datum. Hier hebben we echter niets meer over kunnen vinden.

Mathijs werd 'd'n awwen Tys, de Sjamiëd vaan Riékelt' genoemd. Thijs had de gewoonte om kinderen bang te maken, om te laten zien dat

hij de baas was, en dat deed hij op een wel heel opmerkelijke manier. Ieder kind dat voor het eerst in zijn smidse kwam, werd met zijn arm in de 'sjoûfsjtok' gezet, waarna hij deze langzaam dichtdraaide. Toen opa Zjang echter als kind deze werkplaats betrad en zijn arm door de 'Sjmiëd' in de bankschroef werd gedaan, begon hij niet zoals alle anderen te schreeuwen of te huilen maar gaf hij geen krimp. D'n awwen Tys vertelde later 'dat ês 'nne vrieje' (een keiharde). Tot de dag van vandaag spreekt men in Rijkholt nog over 'die van de Vrieje'.

De volgende bewoners waren Johannes (Zjeng) Wolfs en Elisabeth (Lies) Frederix, de ouders van Math, daarna was het de beurt aan Hubertus (Bèr) Frederix en Maria (Fie) Pieters met hun kinderen Jean, Fieke, Trinette en Math. Daarna werden Judith en Guy dus de eigenaren van deze voormalige 'aw Sjmis'.

Vorig jaar werd het 25-jarig jubileum van hun kapperszaak gevierd die zij runnen in een gedeelte van het voormalige gemeentehuis van Eijsden. Sinds deze zomer mogen zij zich de trotse opa en oma noemen van een prachtige kleinzoon, Milan. Ik ben er dan ook zeker van dat opa Guy met zijn kleinzoon de komende grote Bronk vooraan zal staan 'oonder 't Sjöttevëndel' om een nieuwe 'sjöt' aan te melden en dat Milan met zo'n opa een mooie aanwinst zal worden voor 'de roej compagnie'.

Het volgende plaatje is zonder meer een 'beauty'. Het heeft mij wat tijd gekost, maar ik heb deze achterom in een prachtig winters landschap kunnen fotograferen. Voor echte natuurliefhebbers moet dit een makkie zijn.

Sjef Caris

HISTORIE

*Bisschop Otto Willem van
Bronckhorst Batenburg
(1640-1713), een
Gronsveldse missiebisshop
in Noord-Duitsland*

Op 5 april 1713, dit jaar 300 jaar geleden, overleed in de Duitse stad Osnabrück Otto Willem van Bronckhorst Batenburg, graaf van Gronsveld, bisschop van Columbrica, vicaris-generaal en wijbisshop van Osnabrück, apostolisch vicaris voor de Noordelijke Missie. Overleden in den vreemde, is hij in Gronsveld een beetje in vergetelheid geraakt. In de kerk van Gronsveld herinnert het Sint Jozefsaltaar met zijn wapenschild nog aan hem; zijn priesterkelk wordt nog in Eckelrade bewaard. Toch blijkt onder het stof van de eeuwen iemand met een ook voor zijn tijd opmerkelijke loopbaan schuil te gaan.

Otto Willem van Bronckhorst werd geboren in Keulen en gedoopt in de dom aldaar op 12 juni 1640. Hij was het tweede kind en oudste zoon van graaf Jost Maximiliaan van Bronckhorst en Anna Christina van Hardenrath. Boven hem kwam een zus, na hem volgden zijn broer Johan Frans, en nog twee broers en twee zussen. Hij was dus strikt genomen geen geboren Gronsveldenaar. Vader Jost Maximiliaan was graaf van Gronsveld, maar kwam daar zelden.

Sint-Amandusaltaar (thans Sint-Josephaltaar) in de Sint-Martinuskerk, met wapen van Otto Willem van Bronckhorst.

Hij bracht het grootste deel van zijn leven buiten Gronsveld, in Duitsland door als legeraanvoerder in de Dertigjarige Oorlog en, na de

Wapen van Otto Willem van Bronckhorst boven het Sint-Amandusaltaar (thans Sint-Josephaltaar) in de Sint-Martinuskerk. Foto: J. Bonnet

Vrede van Münster in 1648, als diplomaat in keizerlijke dienst. Otto Willems moeder was een Keulse burgemeestersdochter en stamde uit een geslacht met een reputatie van degelijkheid en betrouwbaarheid. Deze achtergrond van de ouders bepaalde ook de sfeer van het milieu waarin Otto Willem en zijn broers en zussen opgroeiden. De oorlog en de diplomatieke dienst hadden Jost Maximiliaan roem gebracht, maar financieel was hij daardoor geruïneerd. Bij zijn overlijden in 1662 was van het familiekapitaal niet veel meer over dan het graafschap Gronsveld en wat vage aanspraken op het graafschap Eberstein ten noorden van het Zwarte Woud, een erfenis van zijn moeder Sibilla van Eberstein. In zekere zin betekende voor Jost Maximiliaan zijn huwelijk in 1639 met Anna Christina van Hardenrath zijn redding,

want zij beschikte wel over enig vermogen. Zij zorgde ook voor de opvoeding van de kinderen, terwijl haar man voortdurend onderweg was.

Over de jeugd van Otto Willem is weinig bekend. Waarschijnlijk volgde hij onderwijs in Keulen. In 1657 werd hij ingeschreven bij de universiteit van Keulen, hij kreeg in 1658 de titel van Magister Philosophiae en in 1660 wisselde hij van universiteit voor een studie rechten in Leuven. Op 27 augustus 1662 trad hij te Keulen in bij de Jezuiten. Vlak daarna, op 24 september 1662, overleed zijn vader Jost Maximiliaan. Het noviciaat legde Otto Willem van 1662-1664 in Wenen af. Deze keuze van Otto Willem voor een geestelijke loopbaan is op zich merkwaardig, omdat het eigenlijk voor de hand lag dat hij als oudste zoon opvolgde als graaf van Gronsveld. Ook de keuze voor een religieuze orde is opmerkelijk, omdat mannen met een dergelijke afkomst eerder in aanmerking kwamen voor een functie als kanunnik bij een belangrijke kathedraal. Zo'n carrière vroeg weinig verplichtingen en bood goede inkomsten. Maar misschien zat een dergelijke loopbaan, waarvoor ook moest worden geïnvesteerd, vanwege de financiën in het ouderlijk gezin er niet meer in. In de daarop volgende jaren werkte Otto Willem als leraar aan jezuïetengymnasia in Wenen en Passau en studeerde hij theologie in Graz en in Rome. Daar werd hij in 1672 ook tot priester gewijd. Terug uit Rome werkte hij ach-

Historie

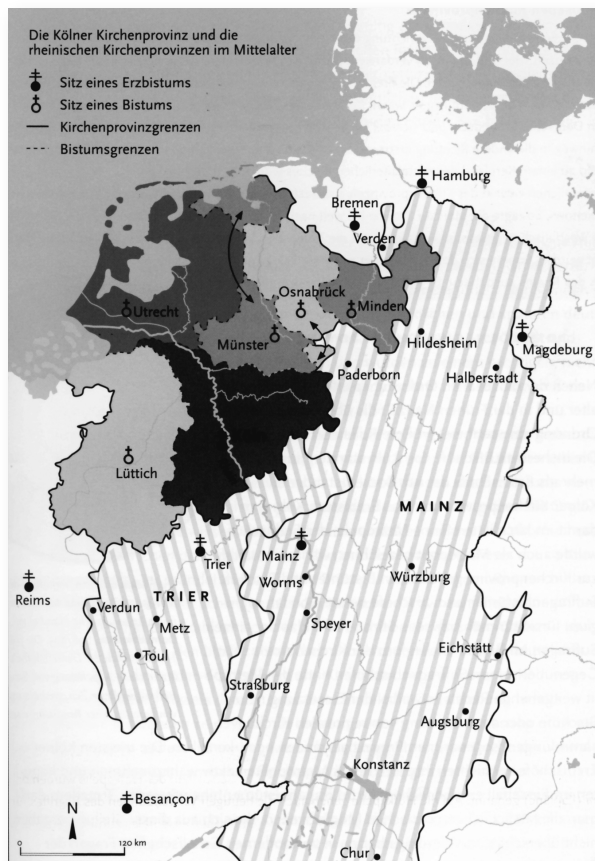
Zilveren miskelk van Otto Willem van Bronckhorst, Luik, meesterserken van Jean François Knaeps, jaarletter 1706. Foto Harry Huveneers.

Wapen van Otto Willem van Bronckhorst op de miskelk. Foto Harry Huveneers.

tereenvolgens als professor in de ethiek, logica en natuurkunde in Graz. In 1676 werd hij naar Passau overgeplaatst. Vervolgens verliet hij de jezuietenorde op 7 november 1676 met als reden dat hij zijn moeder in juridische zaken moest bijstaan. Hij werd als priester van het aartsbisdom Keulen opgenomen.

Er waren inderdaad problemen thuis. De nalatenschap van Jost Maximiliaan bestond vooral uit schulden en lopende processen. Naarmate de kinderen ouder werden, moesten voorzieningen worden getroffen voor hun toekomstig levensonderhoud. Johan Frans, de

De bisdommen Keulen, Munster, Osnabrück en Minden.

jongere broer van Otto Willem, koos evenals zijn vader, voor een militaire loopbaan. Dat vlotte aanvankelijk maar matig en het kostte vooral veel geld. De behoefte aan contanten voor de opgroeiende kinderen leverde spanningen op. Zo opende Johan Frans in 1672

buiten medeweten van zijn moeder onderhandelingen over verkoop van het Gronsveldse aandeel in het graafschap Eberstein. Toen het plan uitlekte, haalde moeder Anna Christina een streep door de rekening. Uiteindelijk leidde dit geruzie begin 1673 tot overeenkomsten, waarbij Johan Frans de regering over Gronsveld kreeg overgedragen met de plicht te zorgen voor het onderhoud van zijn jongere broers Ernst Maximiliaan en Johan Philips tot hun meerderjarigheid. Ook in de uitzet van de inmiddels meerderjarige dochters moest worden voorzien.

Na de boedelscheiding gingen de verschillende familieleden ieder huns weegs. Johan Frans huwde in 1677 met Eleonore Philipine von Fürstenberg-Heiligenberg. Hij bouwde uiteindelijk zeer succesvol verder aan zijn militaire loopbaan in keizerlijke dienst, onder andere in de oorlog tegen de Turken. Zijn twee jongere broers gingen ook in het leger, maar met hen liep het minder fortuinlijk af: de eerste sneuvelde al in 1678 bij Freiburg, de ander in 1690 in Bosnië. Twee zussen trouwden, maar bleven kinderloos, één zus bleef ongehuwd. Otto Willem keerde na deze familiebeslommeringen terug naar Passau en promoveerde daar in 1679 tot doctor in de theologie en het kerkelijk en wereldlijk recht. Mogelijk heeft hij in deze tijd ook al een kanonikaat verworven bij het Sint Johannesstift in Osnabrück. Over de activiteiten van Otto Willem in de jaren

Historie

De Sint-Johanneskerk in Osnabrück.

tachtig is weinig bekend. In 1684 zou hij zijn benoemd tot kanunnik in Luik, maar of hij die functie ook werkelijk heeft aanvaard, blijft onduidelijk. In ieder geval zei hij later dat hij afstand had gedaan. In 1688 werd hij commissaris voor het benedictinessenklooster 'Ad Sanctos Maccabaeos' in Keulen om daar orde op zaken te stellen. In deze jaren trad Otto Willem regelmatig op als vervanger van zijn broer Johan

Frans om zaken in Gronsveld te regelen. Die rol dreigde na 1690 te kunnen veranderen in een definitieve opvolging in Gronsveld. Omdat zijn jongere broers ongehuwd waren overleden en zijn zussen kinderloos bleven, ontstond een reële kans dat Otto Willem als enige nog levende directe mannelijke bloedverwant directe erfgenaam werd van de eveneens kinderloze Johan Frans. In 1698 leek dat moment zelfs aanbroken, toen lange tijd niets meer van Johan Frans, op veldtocht tegen de Turken, was vernomen. Er werden al voorbereidingen voor overname van regering getroffen, maar uiteindelijk bleek Johan Frans nog in leven te zijn.

Intussen had ook de loopbaan van Otto Willem een heel andere wending genomen. Waarschijnlijk was het via zijn kanonikaat bij het Sint-Johannesstift in Osnabrück of het keurvorstelijk hof in Keulen dat Otto Wilhelm goede contacten kreeg met de lutherse bisschop van Osnabrück, Ernst-August van Brunswijk-Lüneburg en diens echtgenote Sophia van de Pfalz. Behalve Lutherse bisschop van Osnabrück was Ernst-August van Brunswijk-Lüneburg sinds maart 1692 ook keurvorst van Hannover. De kerkrechtelijke situatie in het tot de Keulse kerkprovincie behorende Osnabrück was in die tijd hoogst merkwaardig. Het prins-bisdom Osnabrück, werd bestuurd door een bisschop die ook wereldlijk heer was. Religieus gezien was het een overgangsgebied tussen het katholieke Münster en het grotendeels Lutherse

De Domkerk in Osnabrück.

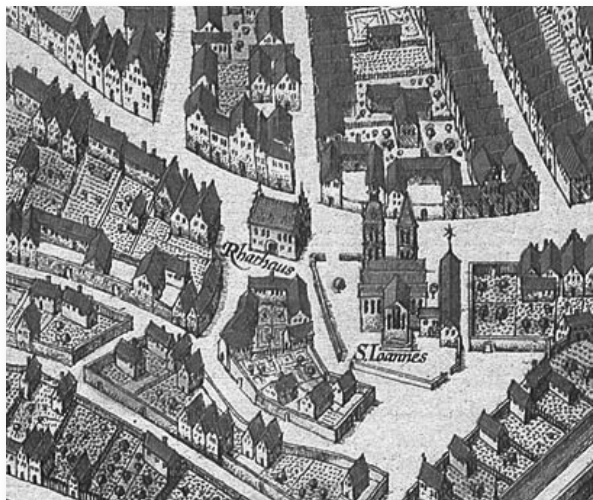
Noord-Duitsland. Bij de Vrede van Münster uit 1648 was bepaald dat het prins-bisdom beurte- lings werd geregeerd door een Lutherse en een katholieke bisschop.

Tijdens een Lutherse regeringsperiode moest dan een katholieke zogenoemde 'wjbisschop' voor de katholieke bevolking alle handelingen en wijdingen verrichten, waartoe een bisschop normaliter bevoegd is, zoals het toedienen van het vormsel en de wijding van priesters. De stad Osnabrück had een gemengde bevol- king: er was een deels uit lutheranen en deels uit katholieken bestaand kapittel van kanunni- ken verbonden aan de domkerk, de jezuiten hadden er een college met 250 leerlingen en de stad telde een dominicanenklooster en een zusterklooster. Het stadsbestuur bestond bijna helemaal uit Lutheranen. Ernst-August van

Brunswijk-Lüneburg zette zich met succes in bij zijn katholieke collega-keurvorst en aartsbis- schop van Keulen om Otto Willem van Bronck- horst tot wjbisschop voor Osnabrück benoemd te krijgen. Waarschijnlijk in oktober 1692 arri- veerde Otto Willem als vicaris-generaal (algemeen gevolmachtigde van de bisschop). Op 2 januari 1693 benoemde de paus hem tot bisschop, waarbij hij de titel kreeg van bisschop van het reeds lang verdwenen bisdom Colum- brica (Noord-Afrika). De wijding vond plaats op 24 april 1693 in Keulen. Hij koos als spreuk voor zijn wapen 'fortiter et suaviter' ('standvastig en soepel'). Zijn eerste mis als bisschop vierde hij in de nog in aanbouw zijnde jezuitenkerk in Münster. Vlak daarna verbleef hij in Gronsveld, waar hij op 28 mei 1693 in de huiskapel van het kasteel, Hendrik Nicolaas Fibus uit Aken tot priester wijdde. Maar inmiddels was het tijd voor het werk in Osnabrück als vicaris-generaal en wjbisschop.

In de tweede helft van 1696 schreef Otto Wil- lem waarschijnlijk ten behoeve van de aartsbis- schop van Keulen een rapport over de toestand van het bisdom Osnabrück en zijn wederwaar- digheden tot dan toe. Hij voelde zich niet echt welkom in zijn standplaats. Bij zijn aankomst had men hem het gebruik van het dienstzegel en toegang tot het archief geweigerd. Binnen de geestelijkheid van de dom zou een hem vijandig gezinde stroming hebben bestaan. En hij voelde zich erg machteloos tegenover de

Historie

Plattegrond van het 17e eeuw Osnabrück met raadhuus en stiftskerk.

aartsdiakens, die voorzien van uitgebreide bevoegdheden, delen van het bisdom bestuurden. Dit soort functionarissen was in de middeleeuwse kerk belangrijk geweest voor de regionale zielzorg, maar in de tijd van Otto Willem was er voor hen eigenlijk geen rol meer weggelegd. In veel plaatsen waren zij dan ook verdwenen, maar in het aartsbisdom Keulen, waartoe ook Osnabrück behoorde, hadden zij hun vroegere macht weten te handhaven. Otto Willem beklagde zich dat zij meer ambitie toonden voor het binnenhalen van kerkelijke boetes dan voor zielzorg. Het ware te wensen, zo schreef hij, dat de kerkelijke ambtsdragers meer de zaak van Christus en minder hun eigen

zaak behartigden. Voor de 25 kanunniken van de dom kon Van Bronckhorst ook weinig waardering opbrengen. Nu was dit soort instituten in het algemeen geen toonbeeld van kerkelijke ijver, maar in Osnabrück leek het bijna alleen nog maar om de financiën te draaien. Hoogstens vier of vijf kanunniken resideerden. Bij algemene vergaderingen kwamen ze niet eens allemaal opdagen. Geen enkel lid, ook niet de deken, was tot priester gewijd. Het was volgens Otto Willem een steen des aanstoets dat in Osnabrück de kerkelijke vastendagen niet werden onderhouden, zogenaamd met een beroep op verlof uit Rome. Ook over de al vriendschappelijke omgang met anti-katholieke overheidsfunctionarissen oordeelde Otto Willem eveneens negatief.

Het werken in een religieus gemengd gebied met wisselende machtsverhoudingen is gecompliceerd. Er kwamen nogal eens lutheranen naar de katholieke kerk om daar de mis bij te wonen. Dat was op zich niet zo erg. Het omgekeerde was voor de bisschop minder acceptabel. In plaatsen waar de protestanten in de meerderheid waren moesten de katholieken daarom soms ver reizen om in de dichtstbijzijnde katholieke kerk te komen. Van Bronckhorst wilde daarom de stichting van nieuwe kerken bevorderen. Dat ging soms met tegenwerking van de lutheranen ter plaatse, zoals in 1696 in Stockkampe, waar boeren de sleuven voor fundamenten van een nieuwe kerk en de

plantgaten voor bomen dicht gooiden. Maar ook binnen eigen gelederen werkten de aartsdiakens vaak de bouw van nieuwe kerken tegen.

Van Bronckhorst vond goede zielzorg, 'krachtig en soepel' overeenkomstig zijn wapenspreuk, het beste wapen dat tegen de lutheranen kon worden ingezet. Dat begon met onderwijs aan de jeugd. De aartsdiakens zouden de catechismus bij de jeugd moeten bevorderen door het uitdelen van geschenken in plaats van straffen. Initiatieven die getuigden van ijver voor de kerk moesten worden gesteund in plaats van tegengewerkt. Bij gemengde huwelijken moest volgens de bisschop er op worden gelet dat de huwenden plechtig beloofden hun kinderen op te voeden in de katholieke religie. De ervaring leerde dat op die manier veel zielen vielen te winnen. Goede zielzorg kostte geld, wat het bisdom niet had. Van Bronckhorst vroeg zich af wat er was gebeurd met de 10.000 daalders die het domkapittel in 1668 had gebeurd voor de afstand van het 'Emsland' aan het bisdom Münster. Zelf ontving hij als vicaris-generaal en wijbisschop ongeveer 200 daalders, terwijl vroeger een assistent van de vicaris alleen al 50 daalders beurde. Voor dat salaris moest Van Bronckhorst dan persoonlijk alle drukwerk betalen. Eigenlijk deed hij de zielzorg gratis. 'Had hij daar zijn vroegere inkomsten in Luik en Keulen voor opgegeven, om hier in een wijngaard des Heren vol doornenstruiken te komen werken?'

zo verzuchtte hij. Na het overlijden van de Lutherse bisschop August von Braunschweig-Lüneburg in 1698 kozen de kanunniken van de dom op 14 april 1698 de katholieke Karl-Joseph van Lotharingen-Bar tot opvolger. Omdat die pas achttien jaar oud was, werd Otto Willem tot 'vicarius gubernator' (vervangend bestuurder) van het bisdom benoemd. Nadat Karl-Joseph in 1699 zelf de regering had overgenomen, bleef Van Bronckhorst als medebestuurder en wijbisschop in functie. Die positie verschafte hem meer autoriteit om zijn gezag te laten gelden. Het werkterrein van Otto Willem bleef niet strikt beperkt tot Osnabrück. In de eerste jaren na zijn benoeming trok hij ook enkele keren naar het aangrenzende bisdom Münster om daar te vormen of wijdingen te verrichten. Ook de katholieken in het aan Osnabrück grenzende vorstendom Minden kregen zijn aandacht. Minden was net als Osnabrück, oorspronkelijk een prins-bisdom geweest, maar sedert 1648 was de bisschop als vorst vervangen door de keurvorst van Brandenburg, later de koning in Pruisen. De bevolking was grotendeels luthers. Een bisschop voor de katholieke bevolking was er sinds 1661 niet meer. Wel bestond er nog een domkapittel met deels lutherse en deels katholieke kanunniken. Omdat de katholieke kanunniken nauwelijks resideerden, namen de lutherse collega's onder leiding van de eveneens lutherse deken de katholieke taken waar. Om aan deze merkwaardige situatie een einde te maken vroeg de katholieke geestelijkheid in

Historie

1694 op aandrang van Van Bronckhorst in Rome een apostolisch vicaris als aparte geestelijke bestuurder voor het bisdom Minden. Uiteindelijk besliste Rome pas in 1709 om Minden te voegen aan het zogenoemde Apostolisch Vicariaat voor het Noorden. Voor Rome vormde het lutherse Noord-Duitsland samen met geheel Scandinavië één groot missiegebied, dat onder het bestuur stond van een apostolisch vicaris. Echt in Scandinavië, waar nauwelijks katholieken woonden, kon die niet werken, maar Noord-Duitsland werd regelmatig bereisd vanuit Paderborn of Hildesheim. Terwijl de uiteindelijke bestemming van Minden nog in Rome aanhangig was, bezocht Van Bronckhorst toch al regelmatig zijn geloofsgenoten in dit voormalige bisdom. In 1700 maakte hij een beschrijving van de situatie van de katholieken in Minden en het naburige graafschap Lingen. Die was op dat moment niet gunstig. In de zeventiende eeuw had in Minden een zekere tolerantie tussen de godsdiensten geheerst. Maar toen vanaf 1698 de positie van de lutheranen in grotendeels katholieke streken van Duitsland werd bedreigd, lokte dit bij de calvinistische koning Frederik I represailles uit ten opzichte van de katholieken in Brandenburg-Pruisische gebieden. In Minden was de overgang van lutheranen naar het katholicisme door regeringsmaatregelen bemoeilijkt. Geloofsovergang werd aan strenge procedures onderworpen, er kwam een verbod voor edelen om katholieke priesters op

hun kasteel te huisvesten, laat staan daar voor buitenstaanders mis te lezen. Katholieke dopen werden niet toegestaan, zelfs niet bij edelen. Ook toediening van de laatste sacramenten was verboden. De regering pretendeerde het recht op dispensatie bij huwelijken. Wie als katholieke daarbuiten bij de bisschop dispensatie zocht, werd gestraft. Het streven van de wereldlijke overheid om volledige zeggenschap te krijgen in kerkelijke aangelegenheden leidde tot merkwaardige situaties. Een katholieke vicaris die wegens concubinaat door het domkapittel was opgesloten, werd daarna door de wereldlijke autoriteiten bevrijd, om vervolgens weer in de protestantse gevangenis te belanden, want de man moest tenslotte toch worden gestraft. In het naburige graafschap Lingen, dat tot 1702 onder bewind van de Nederlandse stadhouder Willem III stond en officieel tot de zogenoemde Hollandse Missie voor Noord-Nederland behoorde, was katholieke zielzorg verboden. De gelovigen moesten uitwijken naar Tecklenburg en woonden daar in het veld misvieringen bij. Aanvankelijk stond de priester in een holle boom, totdat ze van een edelman een schuur hadden gekregen.

Het was waarschijnlijk deze bekendheid met de katholieke missie in Noord-Duitsland die er toe leidde dat Otto Willem op 13 oktober 1702 door paus Clemens XI werd benoemd tot apostolisch vicaris voor de Noordelijke Missie. Sedert 1622 vielen Scandinavië en Noord-Duitsland als

de zogenoemde Noordelijke Missiën onder de Congregatio de Propaganda Fide in Rome. In 1667 werd daarvoor een eigen Apostolisch Vicariaat opgericht, dat later meestal werd bediend door een wijbisschop vanuit de bisdommen Hildesheim of Paderborn. Daarom werd in 1709 besloten dit reusachtige missiegebied in tweeën te splitsen. Voortaan zouden de voormalige bisdommen Bremen-Hamburg, Lübeck en Schwerin inclusief Denemarken en Zweden het Apostolisch Vicariaat voor het Noorden vormen. Braunschweig en Brandenburg werden bij Nedersaksen gevoegd.

De weinige katholieken in dit gebied leefden wijd verstrooid. Aan het begin van de achttiende eeuw telde het vicariaat ongeveer 2000 katholieken en 20 staties of missieposten. De zielzorg werd ernstig belemmerd door het ongelijksoortig karakter van de groep gelovigen en sterke wisselingen daarbinnen. Verder moest rekening worden gehouden met beperkingen van overheidswege. Geld kwam binnen via de Propaganda Fide in Rome, weldoeners uit de adel en de aangrenzende bisdommen. Zo werden vanuit de missiestichting van de bisschop van Paderborn niet minder dan 36 missionarissen onderhouden. Naast zijn werkzaamheden in Osnabrück bekommerde Otto Willem zich nu ook officieel om dit Noord-Duitse missiegebied. In juni 1703 vormde hij 130 personen in Bremen. In 1712, hij was toen de zeventig al ruimschoots gepasseerd, vormde

De Jezüietenkerk in Osnabrück, begraafplaats van Otto Willem van Bronckhorst.

hij opnieuw in Bremen. 1704 werd een belangrijk jaar. Op 8 maart werden in Paderborn dertien subdiakens, vijf diakens en zes priesters gewijd. De volgende dag wijdde hij Franz Arnold von Wolff-Metternich zur Gracht als nieuwe prins-bisschop van Paderborn. Van Bronckhorst bleef lang actief. Zoals vermeld vormde hij nog in 1712 in Bremen. Het jaar daarop overleed hij op 5 april 1713 in Osnabrück. Zijn lichaam werd aldaar bijgezet in de jezüietenkerk op het koor voor het hoogaltaar. Volgens zijn grafschrift wijdde hij 532 priesters, 62 diakens, 765 subdiakens en vormde hij een paar honderdduizend personen. Op 5 juli werd voor hem in de kerk van Gronsveld een uitvaartdienst gehouden.

Jacques van Rensch

Historie

Onthulling plaquette Ambonezenkamp Rijckholt.

Op zaterdag 22 juni 2013 werd door voormalige Molukse bewoners en inwoners van Rijckholt een gedenkplaat onthuld bij de voormalige ingang van het kamp dat van 1952 tot 1966 bewoond werd door een groep Molukkers. De onthulling werd voorafgegaan door een dankdienst die geleid werd door ds. Anna Tukseket-Palapessy uit Vught, die zelf ook opgroeide in kamp Klooster Rijckholt.

Een stemmige, ingetogen kerkdienst in de kerk van Rijckholt die vol was met Molukkers en Rijckholtenaren ging vooraf aan de onthulling. De dienst bracht de beleving van een Molukse periode in het klooster Rijckholt goed tot uitdrukking: een Molukse enclave in het rijke Roomsche leven.

De vele mooie gezangen in het Maleis maakten op de inwoners van Rijckholt diepe indruk en riepen veel herinneringen op aan de tijd dat de Molukse gemeenschap bij ons woonde. Hun gezangen klonken vroeger vaak over onze hoofden en hoewel we er geen woord van konden verstaan, voelden we wel de diepe emoties die erin doorklonken.

Die emoties waren ook duidelijk hoorbaar in de redes die tijdens de dienst werden gehouden. Wat heel duidelijk werd, is dat we toen minder langs elkaar heen leefden dan aanvankelijk werd gedacht. Zeker nadat de eerste

'cultuurshock' voor beide gemeenschappen wat tot bedaren was gekomen. Duidelijk werd dat beide bevolkingsgroepen in eerste instantie bezig waren met het verwerken van hun eigen besognes, in het bijzonder de oorlogen die ze allebei hadden meegemaakt. Onze generaties hadden meer vreugdevolle herinneringen aan elkaar. Langzaam maar zeker verweefden onze leefwijzen zich. We gingen steeds meer samen voetballen, rolschaatsen, 's avonds stiekem kersen pikken en meer streken uithalen waarvan onze ouders waarschijnlijk geen weet hadden. Na afloop van de dienst en de onthulling van de herdenkingsplaat rolden de anekdotes over de tafels in Kaffee Riékelt waar we nog uren gezellig bij elkaar hebben gezeten. Dat de onthulling van het monument niet specifiek Moluks was, bleek uit de aanwezigheid van veel Rijckholtenaren. Op die plek, op dat moment werd duidelijk dat wij samen horen. We waren, zijn en blijven één gemeenschap.

Maria Scheres

*Toespraak ter gelegenheid van de
onthulling van de herdenkingsplaat van
het Ambonezenkamp Rijckholt.*

Vandaag ben ik een gelukkig en vereerd mens. Gelukkig omdat ik bij mijn oude burens ben uitgenodigd om als oud-dorpsbewoner deze plechtigheid bij te wonen. Vereerd omdat ik als oud-buurmeisje iets mag toevoegen aan deze

Onthulling van plaquette. 'Rumah Tua' betekent 'Mijn (t)huis'. V.l.n.r. Anis Makatita uit Heer, de heer Tulasaket uit Vught, Maria Scheres, mevrouw Tulasaket - Palapessy uit Vught, Theo Pleunis en Eli Saya uit Sittard.

plechtigheid door over onze herinneringen aan jullie verblijf te vertellen. Het was een mooie ervaring om op zoek te gaan naar anekdotes over die tijd. Veel verhalen heb ik mogen aanhoren en het was niet gemakkelijk er een keuze uit te maken.

Dat het voor onze oudere generatie ook een cultuurschok was toen hier een Ambonezen-

kamp kwam, mag wel duidelijk zijn. Sommige oude mensen waren in het begin best wel bang voor jullie komst... Het enige dat de meesten van zwarte mensen wisten, kenden ze uit de missieverhalen van de paters. En nu kwamen die zomaar hier naar toe! Behalve zwarte piet hadden ze nog nooit een zwarte mens gezien. Och Jezus, als dat maar niet op vechten ging uitlopen. Of inbreken! Maar die angst was snel

Historie

over, zeker ook omdat er een Nederlandse kampbeheerder werd aangesteld, dhr. Bertussen. Dat gaf een veilig gevoel. In die begintijd was er een centrale keuken waar enkele dames van Rijckholt kookten voor het hele kamp. Als er voor zo'n grote groep mensen gekookt wordt, is er natuurlijk ook veel keukenafval. Een leuke anekdote daarover is dat een man uit het dorp een varken had dat hij voor de winter vetmestte voor zijn grote gezin. Met de beheerder had hij afgesproken dat hij elke avond de ton met keukenafval mocht ophalen voor zijn varken. Iedere avond zag je hem dan ook met de ton achter op z'n fiets door het dorp lopen. Toen het varken vet genoeg was, werd het geslacht. De keurmeester kwam en keurde het af, tot grote teleurstelling van de eigenaar. De reden? Het rook te veel naar vis!

Er was een afspraak met de bakkers Van de Weert en Scheres dat ze om de beurt een week het brood mochten bezorgen in het kamp. Die bakkers waren wel blij met zoveel nieuwe klanten. Maar ook dat werd een grote teleurstelling omdat niemand er rekening mee had gehouden dat jullie geen broodeters waren maar rijsteters. Later, toen jullie meer gewend raakten aan het Nederlandse eten en jullie moeders weer zelf kookten, is dat voor de bakkers nog goed gekomen.

Oude burenen. Bijna letterlijk waren wij burenen, alleen het patersklooster stond tussen ons in.

Ik hoorde de geluiden van jullie zoals ik de geluiden van het dorp hoorde. Niks bijzonders dus. Wat me meer is bijgebleven, zijn de geuren die opstegen van de gerechten die er bij jullie bereid werden. Soms, als ik terugdenk aan die tijd, ruik ik ze nog. Die geuren waren wel heel anders dan bij ons. Ik zie nog de pot met rode pepers op de toonbank staan bij Crijns, de kruidenier. Door hun vorm en rode kleur leken het wel kaboutermutsjes. Jullie moeders kochten ze met ponden tegelijk en soms pakten ze er een uit en beten er in. Dat maakte zo een lekker knapperig geluid. Mijn nieuwsgierigheid werd steeds groter. Op een dag verzamelde ik alle moed en kocht er ook één. Daar is het bij gebleven...

Iets waar ik me echt aan vergaapte waren die prachtige gewaden van de vrouwen die ze droegen als ze uitgingen. Die waterval van kleuren die zo mooi om hen heen viel als ze bewogen. Was er een feest bij jullie dan mocht mijn vader Herman Scheres, die banketbakker was, de taarten en andere lekkernijen bakken. Als hij dan al dat gebak klaar had, vaak na de hele nacht te hebben doorgewerkt, en de rekjes en kasten gevuld waren om bij jullie af te leveren, moesten mijn twee grote broers Jo en Ludo mee om te helpen. Ludo, de jongste van de twee, was een spontane, goedlachse echte kwajongen. Zo gauw hij in het kamp was, plantte hij de rekjes ergens neer en was gevlogen. Vader en Jo mochten de rest van het werk doen. Hij vond het veel leuker om bij jullie te gaan

Staand v.l.n.r. William Bronckers, William Ramschie uit Heer, Emma Pelamonia uit Epe, Maria Scheres, Servaas Maturbongs uit Gennep, de heer en mevrouw Tulasaket-Palapessy uit Vught, Chris Pelamonia uit Epe, Theo Pleunis.

Zittend v.l.n.r. Jim Pattinaja uit Sittard, Jan Renhuar uit Sittard, Julius Mahuwalan uit Sittard, Anton Paays uit Heer, Alex Maturbongs uit Nijmegen, William Makatita uit Heer, Eli Saya uit Sittard.

Historie

kletsen. Bij jullie vonden ze dat natuurlijk wel gezellig, zo'n witte Njong Gogos. Door de vrouwen werd hij volgestopt met allerhande Maleise lekkernijen en de mannen leerden hem Maleise woorden. Pas later ontdekte hij dat het maar beter was om die woorden niet hardop uit te spreken...

De leeftijdsgenoten van Jo en Ludo hebben jullie komst bewuster meegemaakt dan ik. Zij zaten al op school en daar werden zij voorbereid op jullie komst. Daar werd hen ook stevig op het hart gedrukt dat ze vooral niet mochten discrimineren. Ik wed dat bijna niemand dat woord ooit had gehoord, laat staan wist wat het betekende. Maar ik wed ook dat ze het nooit bewust gedaan hebben!

Zelf was ik amper 1 jaar oud toen jullie naar Rijckholt kwamen. Net zomin als ik iets vreemd vond aan de beide kloosters in ons dorp, vond ik ook niks vreemd aan jullie woongemeenschap. In de kloosters hingen ook andere geuren dan thuis. En die mensen droegen ook hele andere kleren dan wij. Nee, voor mij wáren jullie er gewoon. Dat er niet veel onderling contact was, kwam door het cultuurverschil en natuurlijk was de taal ook een grote barrière. Dat veranderde een beetje toen mijn generatie naar school ging. De familie Maturbongs was de enige katholieke familie in het kamp en hun kinderen moesten naar een katholieke school. Dus liepen zij elke dag met ons mee. Vanaf toen

werd het contact intensiever. Iedereen kende letje, Bernard en Alex. Bernard was zelfs mijn eerste, echte vriendje. Daar heb ik nog een verhaal over geschreven in mijn boek 'Balanceren op breuklijnen' dat zich afspeelt in het Rijckholt van die tijd. Omdat zij de enige katholieken waren en er in jullie gezinnen, net zoals bij ons, veel kinderen werden geboren, moest de familie Maturbongs op zoek naar katholieke peetooms en -tantes. Dat werden dan mensen uit het dorp. Enkele namen zijn me bekend, zoals onderwijzeres juffrouw Schuren, burgemeester Smeets, dokter De Bok en ook mijn peetoom, bakker Jo Scheres. Onlangs kwamen Jan Maturbongs en ik erachter dat we dezelfde peetoom hebben! Verder ontmoetten we elkaar bij de kruidenier, Crijns, bij de bakker en bij Schrijnemaekers, die kippen, eieren en flessen butagas verkocht. Een dochter van Schrijnemaekers vertelde me dat ze bijna elke morgen haar bed uit werd gevoeld omdat voor de deur jullie schoolbus naar Maastricht stopte. Soms klopte ze dan eens stevig tegen het raam en zwaaide boos met een vinger. Dat hielp... heel even.

De kinderen die in het kamp geboren zijn hebben fijne herinneringen aan hun tijd in Rijckholt. Kersen plukken, is een van de eerste kreten die ik hoorde toen ik weer contact kreeg met jullie. Daar hebben jullie kennelijk hele lekkere herinneringen aan. Dat jullie vaders de boeren gingen helpen als het fruit rijp was, weet iedereen en ik verdenk sommigen van jullie ervan

dat jullie 's avonds nog een handje gingen helpen. Jullie speelden ook al meer met 'onze' kinderen. Leerden enkele jongens geduldig vliegers maken, omdat zij die kunst maar niet onder de knie konden krijgen. Vaak voetballen jullie ook met elkaar op straat. En elke woensdagmiddag samen naar het kinderuurtje kijken op de televisie bij de bakker.

Zoals ik al zei, naar mijn beleving hebben de Ambonezen altijd bij ons gehoord, van de geschiedenis hadden wij nog geen weet. Jullie ouders, onze ouders, zij hadden zo hun eigen zorgen. Iedereen was bezig met het werken van zijn eigen oorlog en met de opbouw van een nieuw leven. We leefden naast en met elkaar, en dat werd heel duidelijk bij het overlijden van Bernard Maturbongs. Hij verdronk op 10-jarige leeftijd in de Maas. In elk gesprek dat ik heb gevoerd werd zijn naam genoemd.

Dat deze hele periode bij beide bevolkingsgroepen een onuitwisbare indruk heeft achtergelaten blijkt vandaag uit deze feestelijke bijeenkomst. En ik weet dat ik dit uit naam van alle Rijckholtenaren mag zeggen. Ja, vandaag ben ik een gelukkig mens omdat ik op bezoek mag zijn bij mijn oude burens en samen met hen dit feest mag vieren.

*Rijckholt, 22 juni 2013.
Maria Scheres.*

STREEKMUSEUM

Koffie

Aan sommige beelden raak je gewend. Elke donderdagmorgen rond de klok van tien stond de koffie gereed voor de mannen in het streekmuseum. De kopjes, vooraf zorgvuldig voorverwarmd, waren gevuld met dampende koffie. Meestal was er vlaai, vakkundig in gelijke stukken gesneden. Was er geen vlaai dan waren er altijd wel koekjes of andere versnaperingen die de koffiepauze aantrekkelijk maakten. Rond tien uur begon de koffieman aan een rondje langs onze werkplekken. Het lassen, schaven, verven, beitsen, flexen, schuren, opruimen, poetsen en ... 'kuddele' werd even gestaakt, kortom het was tijd voor koffie.

Dalík kömp de koffie (1).

Het beschreven tafereel lijkt heel gewoon maar als de koffieman, in dit geval onze Guus van Hooren, zomaar uit ons midden wegvalt, dan besef je dat gewone dingen ook heel bijzonder zijn. Op donderdag 10 oktober stond de koffie weer klaar. Hij was te slap, er was geen vlaai, maar er was vooral geen Guus. We missen hem.

Processieboog

Al enkele weken wordt gewerkt aan de restauratie van de processieboog van de "Lèimsjtraot". De boog krijgt een nieuwe constructie die het opzetten gemakkelijker moet maken. De boog krijgt ook een nieuwe verflaag. Met enige financiële steun van de Stichting

De grote boog in de werkplaats.

Bronkversiering Gronsveld-Rijckholt kan hij er op 22 juni 2014 weer keurig bij staan. Dat er af en toe in de loods geen doorkomen aan is door de afmetingen van de boog, nemen we voor lief.

De 'hûiwender'

Enige tijd geleden kreeg het museum een hooi-draaier, 'hûiwender' geschonken. Hij was tamelijk onderkomen maar na een aantal maanden werk, waarbij de machine helemaal uit elkaar werd gehaald, gereviseerd en opnieuw geschilderd, staat er nu een prachtige machine. Een 'hûiwender' werd gebruikt om het hooi te

Jean Brouwers repareert de hooi-draaier.

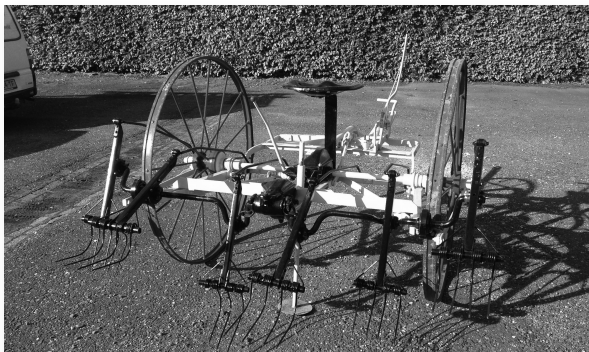
draaien zodat het verder kon drogen. Om het gras gelijkmatig te laten groeien, moesten eerst de koeienvlaaien gespreid worden (flattere sjprejje). Wanneer het gras hoog genoeg was, kon er gemaaid worden. Dat gebeurde met een zeis (mie). Die zeis moest natuurlijk goed scherp zijn en daarom werd die eerst geslepen. Dat gebeurde met hamer en spik ('häomer en haor-boûl'). Een spik was een klein aambeeld met een punt die je in de grond kon steken. Hierop werd de zeis met de hamer gehaard (gehaord). Met de hamer moest het scherp van de zeis helemaal worden uitgesmeed (geklopt). Daarna nog met de slijpsteen (sjliépsjtèin) erlangs en de zeis was scherp. Al met al een werk van een half uurtje. En dan kon het maaien beginnen. Stap voor stap werd het hele weiland in banen gemaaid. Het gras kwam in stroken te liggen om te drogen. Het maaien was (in de zomer) een zwaar werk. De boerin bracht de koffie in een drinkkan (muetsje) en een stapel boterhammen met 'sjeenk of sjpek'.

Wanneer het gras goed begon te drogen moest het met de hooivork worden opgeschud zodat het nog niet droge deel bovenop kwam te liggen. Met de hooihark ('hûirèk') werd het dan weer in stroken gelegd. Daarna werd het hooi bij elkaar gehaald en op oppers ('ruiters') gezet. Om te zorgen dat het hooi niet wegwoei werd kruislings een touw met een steen eraan over de opper gelegd. Wanneer het hooi dan helemaal droog was kwam de boer met de

Dalik kömp de koffie (2).

hooiwagen – natuurlijk getrokken door het paard – om het hooi op te laden en naar huis te brengen. In de boerderij werd het dan opgeslagen op de hooizolder ('uüverdên') of in de schuur. En nu? Machinaal gemaaid, gekeerd, en in plastic rollen verpakt en klaar is Kees. Tijden veranderen!

De gerestaureerde 'hooiwender'.

Grueles Keenderdäog

De sectie Streekmuseum leverde ook dit jaar weer een bijdrage aan de Grueles Keenderdäog. De kinderen van onze basisschool Sint-Martinus werden de vrijdagmiddag voor septemberkermis getraakteerd op verschillende spellen en interessante quizen. In een wandeling rond de tijdelijke schoollocatie aan de Kampweg kwamen ze langs een zestal stands van verschillende secties. Na afloop ontvingen alle kinderen een leuk aandenken aan de Grueles Keenderdäog.

Prijsvraag

De vorige prijsvraag leek niet zo moeilijk. De geplaatste uitdrukking 'Vëur sjtiéf en sjtérk, ién 't midde e hôddelewérk en aachter 'n flôtsbrook' duidde op een boer met paard en ploeg. 'Vëur sjtiéf en sjtérk' heeft betrekking op het paard, 't midde e hôddelewérk' betrof de ploeg. Een ploeg rammelde meestal omdat de onderdelen met veel speling aan elkaar zaten om het breken op harde grond of stenen te voorkomen. 'Achter 'n flôtsbrook' gaat dan tenslotte over de boer met een pofbroek. Onder de goede inzenders werd ditmaal een oud-Gronsveldenaar getrokken. Fons Schillings uit Rotterdam kende de uitdrukking en wist zich te herinneren dat zijn vader nooit de ware betekenis van de uitdrukking achterhaald had. We denken dat dit mysterie nu opgelost is. Fons mag iemand blij maken met een abonnement op ons periodiek.

Nieuwe opgave

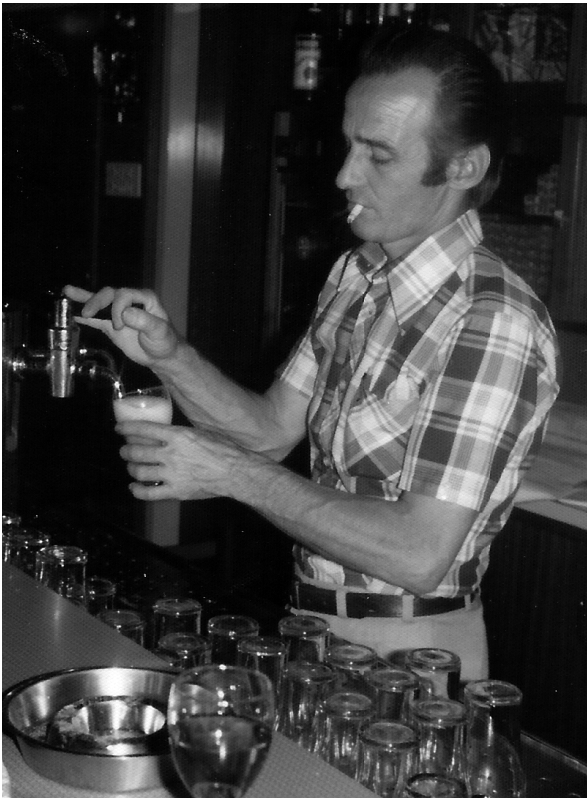
Op zoek naar een nieuwe opgave bood een radioprogramma op L1 uitkomst. Daarin werd gemeld dat ons dialect geen dode taal mag zijn. Nieuwe woorden doen in het Nederlands hun intrede. Kees van Kooten en Wim de Bie van het Simplistisch verbond hebben in de vorige eeuw voor heel wat nieuwe woorden gezorgd. Het dialect blijft achter. In het programma werd een oproep gedaan om nieuwe dialectwoorden te melden. Er kwamen verschillende leuke inzendingen langs. Grueles wil niet achterblijven. Zo is het woord 'avvenseerplaank' (skateboard) en 'trèjtop' (pedaalemmer) al bij de redactie bekend.

Hebt u een nieuw dialectwoord? Stuur het in. Wie weet komt uw inzending over enkele jaren in de Groéselder Diksjenèr terecht (www.woordenboek.gronsveld.com). De origineelste inzender mag iemand blij maken met een jaarabonnement op dit periodiek.

Inzendingen kunnen worden gericht aan Frans van de Weerd, Rijksweg 153a, 6247 AD in Gronsveld (mail: fransvandeweerd@home.nl).

Sectie Streekmuseum

KËN D'R HÖN NOG

Pierre Bastin

“Wè kên ich helpe?”

Pierre Hubert Bastin kwam op 18 februari 1931 ter wereld in Cadier en Keer. Hij was de zoon van Jozef Bastin (uit Cadier en Keer) en Marie Lambie (uit Eckelrade). Het gezin telde negen kinderen. Met zijn zwarte lokken werd Pierre “de zwarte Basting” genoemd. In zijn jeugd was Pierre een verdienstelijk wielrenner. Tot zijn grote vreugde deden later ook twee zoons van hem aan wielrennen. Na zijn lagere schooltijd in Cadier en Keer trok Pierre naar de dagambachtsschool in Maastricht. Hier haalde hij in 1947 het diploma voor monteur. In 1948 werd hij automonteur bij de firma Steegen in Maastricht, op de Hoek Spoorweglaan/Akerweg. Toen hij in militaire dienst moest, ontving hij van Steegen een getuigschrift met de vermelding: ijverig, betrouwbaar en hulpvaardig. Met deze eigenschappen mocht hij ook aan auto’s sleutelen tijdens zijn dienstitijd op de vliegbasis Twente. Terug uit dienst in 1951 begon Pierre aan een heel merkwaardige loopbaan. Een hele reeks van de meest uiteenlopende ambachten volgde. Hij werkte bij de sanitairfabriek van de Sphinx in Maastricht als magazijnmedewerker en bij de firma Zut in Gronsveld waar hij alle voorkomende werkzaamheden verrichtte. In 1958 werd het tijd voor iets heel anders, hij werd verzekeringsagent. Na deze kortstondige binnenbaan zocht hij toch weer werk wat meer bij hem paste. Hij ging werken bij de Belgische firma Frijns als bijrijder op een vrachtwagen die werd bestuurd door Mathieu van Caldenborgh uit Gronsveld.

1954. Trouwfoto Pierre en Jeanne.

Pierre leerde Jeanne Maria Frambach kennen. Jeanne was geboren op 29 april 1931, had een broer en twee zussen en was zorgeloos opgegroeid in Rijckholt. Op 16 september 1954 trouwden Pierre en Jeanne voor de wet in Gronsveld en op 9 oktober 1954 voor de kerk in Gronsveld. De bruiloft werd in huize Frambrach gehouden, Rijksweg 47 (thans 220). Pierre had het bouwvallige huis van de familie Hollanders aan de Rijksweg gekocht. Dit werd afgebroken en er werd door de firma Drummen uit

Eckelrade een nieuw huis gebouwd (thans Rijksweg 116). Pierre onderhield bij het huis een grote tuin en een kleine dierentuin met kippen, konijnen en ganzen. In dit huis werden hun kinderen geboren. Op 3 september 1955 werd als eerste zoon Jos geboren. Pierre kwam de trap afrennen en zei tegen Nie, de zus van Jeanne: "Gaank vlaoj hoële." Op de vraag van Nie wat er geboren was, antwoordde Pierre: "Dat kömp dalik, gaank vlaoj hoële!".

1957. Pierre en Jeanne, met zoon Jos aan de Stationsstraat.

± 1960. Tijdens een dagtocht naar Koeningswinter. V.l.n.r. Celke Dassen, Lene Jacobs-Kusters, Eddy Jacobs, Bèr Goessens, Wil Roosen, buschauffeur Jean Hautvast, Pierre, Trinèt van de Weerd-Berghmans, Chel Huveners, Chel Bouchoms

In de jaren daarna werden achtereenvolgens geboren: Hub (11 april 1957), Rogé (2 januari 1961) en Astrid (12 december 1962).

Pierre was inmiddels weer toe aan een nieuwe uitdaging. Via zijn broer Zjeuf en zijn zwager Leo ging hij aan de slag als metselaar in Duitsland. In die tijd gingen veel jonge mannen in Duitsland in de bouw werken vanwege de goede verdiensten. Metselen bleek uiteindelijk het vak te zijn waar Pierre zich het meeste in kon uitleven. Hij kon er zijn nooit aflatende

energie in kwijt én hij was buiten. Zo werkte hij als metselaar bij bouwbedrijf Math Damzo uit Gronsveld, John Essers uit Heer (later Gronsveld) en Jac de Groen uit Eijsden. Pierre ging graag in het weekend een glas bier drinken. Hij was een matige drinker. Wel rookte hij nogal veel sigaretten. De burens hoorden Pierre als hij 's morgens opstond door zijn luide gerochel. Als Pierre op stap ging en het wel eens te laat werd, wist Jeanne steevast wanneer hij er aankwam. Op de oprit hoorde ze Pierre luid zingen met steeds dezelfde tekst: "Bij ons staat op de

keukendeur, het is niet altijd rozengeur." Regelmatig oberde hij in het café van Zjêf en Trinêt van de Weerdt-Berghmans (café-dancing de Molen). Daarbij kwam het vaker voor dat hij voor kapper speelde door de haren te knippen van de vader van Trinêt, Zjengske Berghmans.

1967. Voor het huis aan de Rijksweg in Gronsveld Jos, Hub, Astrid en Roger.

Pierre kon waarlijk nooit stilzitten. Hij was altijd bezig, ook als hij vrij had. Als iemand aan Pierre vroeg: "Pierre, wêlste mich helpe?", dan stond hij direct klaar. Tijd voor zijn kinderen was er meestal alleen in het weekend. Dan werd er vooral op de zondagen iets leuks gedaan met de kinderen. Reisesjes met zijn rode Opel Kadett eindigden altijd bij zwembad De IJzeren Man in Weert. Schoonbroer en schoonzus Wil en Nieke de Wit-Frambach vergezelden hen op deze reisesjes met een zelfde rode Kadett. Pierre was best streng voor zijn kinderen maar wel rechtvaardig. Hij kon niet tegen onrecht.

Pierre zat ook altijd vol met ideeën. Zo kocht hij in 1971 een stuk grond in Rijckholt. Door het wegvallen van het café van Lies Wassenaar aan de Rijksweg was in Rijckholt (behalve café Doyen, Frênske, aan de Voerenweg, dat in 1972 sloot) geen plek meer voor het leggen van een kaartje en het drinken van een glas bier. Ook was er, na het sluiten van café Doyen, geen zaal meer voor het houden van feesten en festiviteiten voor de verenigingen van Rijckholt. Pierre bouwde café 't Trefpunt (thans Kaffee Riékelt) binnen één jaar met hulp van vrienden en familie. Het werd gebouwd op de oude plaats van café Wassenaar, een café waar hij regelmatig kwam. Als hij in zijn vrijerstijd wel eens te laat kwam bij Jeanne, zei Pierre dat zijn fiets niet langs het café wilde. Het nieuwe café werd geopend door burgemeester Van Laar en de wethouders Spauwen en Schrijnemaekers.

Kên d'r hön nog

Rijckholt had weer een café en een zaal. De zaken liepen goed maar Pierre bleef tussendoor zijn vak als metselaar te pas en te onpas uitoefenen. Pierre, die erg veel last van zijn maag had, plaatste naast de speciekuip altijd een fles melk om het opkomend brandend maagzuur te bestrijden. Wellicht door deze 'liefde' voor melk werd hij tussendoor controleur van de melk. Daarvoor moest hij elke morgen vanaf vijf uur langs de melkveehouders in de buurt om monsters van de verse melk op te halen.

Het café lag langs de toen nog heel drukke Rijksweg van Maastricht naar Luik (de autosnelweg werd pas in 1974 in gebruik genomen). Zeker in de zomer kon er veel verkeer langs komen. Als Pierre en Jeanne al dat verkeer zagen langsrazen, plaatsten ze enkele kinderen op de lege terrasstoelen. Binnen de kortste keren zat het terras vol. Jeanne hield het dan niet bij met het maken van uitsmijters. De zaal werd goed gebruikt door de Rijckholtse verenigingen. Vooral de Rijckholtse carnavalsvereniging De Sjnuffelère was blij met haar nieuwe hoftempel. Robèr Doyen trad af als prins in hun café en Wiel de Wit, de schoonbroer van Pierre, was de eerst uitgeroepen prins in het Trefpunt. Vol enthousiasme droeg Pierre de nieuwe prins door het café en de zaal. Een traditie was geboren want vanaf dat moment bleef Pierre dit doen met elke nieuwe prins. Zo werden ook later door hem, toen hij al uit het café was, zijn neefje Jo de Wit en de huidige

± 1970. Pierre metselend.

1972. Opening van het café v.l.n.r. Pater Joskin, broeder Lemaire Pierre en Jeanne.

koning van de schutterij Bert Houben als prins op de schouders genomen.

In 1973 sloeg het noodlot toe. Met de carnavalsvereniging werd met halfvasten een uitstapje gemaakt naar Visé. Op de terugweg

kwam de auto ter hoogte van Moelingen in een bocht onder de achterwielen van een vrachtwagen. Zwaargewond werden Pierre en Jeanne afgevoerd naar het ziekenhuis in Luik. Vooral Jeanne was er erg aan toe en voor haar leven werd gevreesd. Gelukkig kwamen ze er beiden

Kên d'r hön nog

1972. Opening van het café. Burgemeester Van Laar spreekt hen toe.

weer bovenop. Het ongeluk was een keerpunt in hun leven. Ze maakten meer tijd vrij voor andere dingen. Zo gingen ze op vakantie naar Tunesië met hun goede vrienden Jéf en Jeanne Houben (van de 'Kanteneer'). In 1975 werd het café uitgebreid met een frituur. Zoon Jos zwaaide er de scepter. De combinatie frituur en café werkte prima. Pierre kon slecht tegen onrechtvaardigheid. Toen de kermis op het Rijkholter broek dreigde te verdwijnen, omdat de exploitanten huurgeld moesten betalen aan de gemeente, ging Pierre naar de kermisexploitanten toe en betaalde hun de verschuldigde huurpenningen uit eigen zak terug. Natuurlijk was daar een beetje eigenbelang bij; de kermis zorgde immers ook voor een vol café.

1986. Pierre met de huidige koning Bert Houben op zijn schouder.

1967. Het hele gezin tijdens een dagtrip naar Scheveningen.

Hij had zich ook aangesloten bij de Stichting Hulp aan de Allerarmsten in Polen. Hij was een gedreven, sterke kracht en ging mee naar het Poolse Krakau om hulpgoederen te brengen. De reis, maar vooral het bezoek aan het concentratiekamp Auschwitz, maakte veel indruk op Pierre.

In 1977 kreeg Pierre weer de kriebels om iets anders te gaan doen en werd het café vrij onverwacht overgedragen aan de familie Rekko uit Maastricht. Zij lieten de exploitatie over aan Geraar en Hanneke Kok uit Maastricht. Pierre ging weer bij aannemer Jac de Groen werken totdat hij in 1989 definitief werd afgekeurd met rugklachten. Het zware werk had zijn

1984. In Krakau, v.l.n.r. Bèr Alberts, Carel Bloemen, Pierre

tol geëist. Pierre en Jeanne gingen in de Prins Willem Alexanderstraat in Gronsveld wonen en kregen meer tijd voor de kinderen en kleinkinderen. In Rijckholt had hij een volkstuin die hij met veel enthousiasme onderhield. In de zomer bracht hij dagelijks groenten mee naar huis. Pierre hield van de natuur en aan "zyngende moosten" beleefde hij veel plezier. Hij maakte er nieuwe vrienden, zoals Chris Steeghs uit Rijckholt, Pierre Mulleners uit Gronsveld en Pie Notermans uit Oost-Maarland. Vaak werden soep en andere lekkernijen meegenomen om het tuinieren nog aangener te maken. Ook ging hij graag vissen op zee met zijn zoon Hub. Forelvisserij deed Pierre in Gulpen of in Argenteau. Pierre ving graag de meeste vissen en als dat

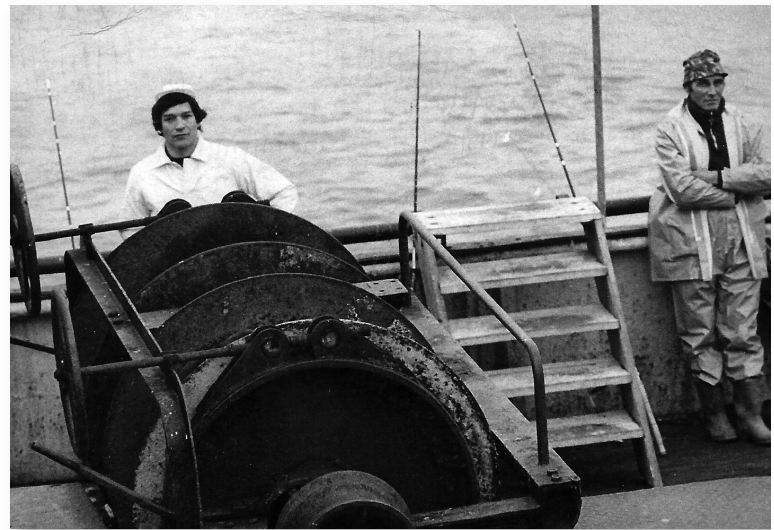

1972. Achter de bar v.l.n.r. Pierre, zoon Jos en Jeanne

dreigde te mislukken, gooide Pierre doodleuk de hengel in de kweekvijver; hij verloor niet graag. Zijn grootste hobby was kaarten. Hij kaartte veel met zijn broers en later met zijn kinderen. Daarbij werd flink "gevrèigeld", niet in het minst door Pierre.

1974. Op vakantie in Tunesië. V.l.n.r. Jef Houben, Jeanne Houben, Jeanne en Pierre.

± 1980 Vissen op zee

1992. *Sjöt mäoke van kleinkind*
(Juliën Hayen, Pierre en Kenny Bastin).

Pierre en Jeanne wilden uiteindelijk toch graag terug naar Rijckholt. Zij kochten eerst een huis in de Burgemeester Smeetsstraat en daarna in de Dominicanenstraat. Dat werd Pierre's laatste woning. Het onrustige en zware leven eiste zijn tol. Hij kreeg allerlei lichamelijke kwalen en daarbij werd longkanker geconstateerd. Toen de dokter langskwam voor een laatste bezoek, informeerde Pierre niet naar zijn eigen toestand maar vroeg om een sigaret. Op 9 juni 1996, terwijl de Grote Bronkprocessie door Rijckholt trok, kwam er een einde aan het leven van Pierre. Jeanne woonde vanaf 2003 in een bejaardenwoning aan de Holegracht. Zij overleed na een slopende ziekte, bijna tien jaar na Pierre, op 8 juni 2006 in hospice Martinus in Mechelen.

Frans van de Weerd

INHOUDSOPGAVE

Jaargang 33, 2013

Rubriek	Nr.	Blz.
---------	-----	------

Dialect

Zjwame	1	5
M'n kemuniefoto	2	53
'nen Droëm	3	105
De piépel en de bläojermoés	3	107
Dao...	4	157

Foto

-	1	18
-	2	61
-	3	125
-	4	171

Geziën

Baroniestraat 1	1	21
Mgr. Willigersstraat 12	2	65
Rijksweg 14	3	123
Rijksweg 230	4	175

Historie

Het nieuwe wapen van Eijsden-Margraten en het oude wapen van Gronsveld	1	23
De "Aon 't véld" gelegen Romboutskapel	2	67
De Romboutskapel "iën 't kesjtiel" van Rijckholt	3	129
Bisschop Otto Willelm van Bronckhorst Batenburg	4	177
Onthulling plaquette Ambonezenkamp Rijckholt	4	187

Kemedie

Kemedie laat de historie herleven	2	88
Foto's 'De Riékshierlikhèid'	3	126

Kên d'r hön nog

Piet Janssen	1	40
Lou Smeets	2	91
Jean Antonietti	3	140
Pierre Bastin	4	197

Natuur

Zomervogels, ze zijn er weer	1	9
Boomfeestdag Eijsden-Margraten	1	14
Jacques en het Savelsbos	2	55
Overzetactie padden 2013	2	57
10 jaar Mescher Plukbos	3	1608
Rariteiten 2013	4	159
Paardekastanjabomen	4	167

Streekmuseum

Ons multifunctionele museum	1	36
Kemedie	1	37
Riéksheerlikhèid	2	80
Bloeseparade	2	80
Muülekes	2	80
Quo vadis? (waar gaan we heen)	3	119
Riéksheerlikhèid	3	120
Feest	3	121
Hoevefeesten Libeek	3	121
Koffie	4	193
Processieboog	4	193
De hûiwénder	4	194
Grueles keenderdäog	4	195

INHOUDSOPGAVE

Van aal en nog get

FLORA	1	39
Limburgsche kermis-vla	2	85

Wie ês 't toch mê?

Jo Reintjens	1	16
Chantalle Boom	2	59
Rik Goessens	3	117
Donnée Op Heij	4	169